

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 15: Teorie umění, kultury a umělecké tvorby

„Byl z rodu dobrého...“

Alfred Tennyson a jeho dílo v české kultuře 1855–1894

Jan Rus
Královéhradecký kraj

Trutnov 2019

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 15: Teorie umění, kultury a umělecké tvorby

„Byl z rodu dobrého...“

Alfred Tennyson a jeho dílo v české kultuře 1855–1894

„Gently born and bred...“

Alfred Tennyson and His Work in Czech Culture 1855–1894

Autor: Jan Rus

Škola: Gymnázium, Trutnov, Jiráskovo náměstí 325
Jiráskovo náměstí 325,
541 01 Trutnov

Kraj: Královéhradecký

Trutnov 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval samostatně a použil jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Trutnově dne 11. 3. 2019

S díky své rodině

*Zde Jeho památce...
...já připisuji, připisuji Mu
zde tyto idyly...*

(Alfred Tennyson, *Věnování*, přel. František Krsek)

Anotace

Práce se zabývá recepcí britského básníka Alfreda Tennysona (1809–1892) v českém prostředí mezi lety 1855 a 1894. Zkoumá, která z jeho děl byla překládána, čím byl ovlivněn jejich výběr, zda se korpus těchto děl měnil. Zaznamenává recenze (kritiky) Tennysonových básní či jejich překladů, články a slovníková hesla představující Tennysona a jeho tvorbu českým čtenářům. Snaží se podat obraz básníka, který vytvářeli překladatelé a autoři článků, představu, jakou si o Tennysonovi mohli utvořit tehdejší čtenáři.

Klíčová slova

Alfred Tennyson; literatura 19. století; poezie; překlad

Annotation

The work deals with Czech reception of Alfred Tennyson (1809–1892) in 1855–1894. Its aims are to examine the poems, which were translated, to find out, why particular ones were chosen, if there was any change of the choice of those poems. Reviews (and critics) of Tennyson's poems and their translations, articles about the poet both in the magazines and dictionaries are included in the work too. In the work I try to describe an image of the poet, which was created by translators and authors of the articles and which readers could create in their minds.

Keywords

Alfred Tennyson; literature of the 19th century; poetry; translation

Obsah

ÚVOD	6
1.1. Současný stav bádání	7
1.2. K metodám	9
2. ALFRED TENNYSON	11
2.1. Snese se deštík a básník z něj vstal (1809–1841)	11
2.2. Anglické idyly (1842–1849)	13
2.3. Poet Laureate (1850–1863)	14
2.4. Od Enocha Ardena k Demeter (1864–1889)	15
2.5. Za Čas náš, Prostor ponese mě (1890–)	16
3. NEJVĚTŠÍ Z ŽIJÍCÍCH ANGLICKÝCH BÁSNÍKŮ	17
3.1. Prolog: 1855	17
3.2. Strofa: 1856	19
3.3. Antistrofa: 1865–1875	21
3.4. Epóda: 1876–1892	30
4. DALŠÍ KMEN V HÁJÍCH POESIE PADL: NEKROLOGY A ČLÁNKY	37
5. SOUPIS PŘEKLADŮ, ČLÁNKŮ A KRITIKY (1855–1925)	40
ZÁVĚR	53
SEZNAM LITERATURY	55

ÚVOD

V obecném českém kulturním povědomí dneška Alfred Tennyson nežije. S nejvýznamnějším představitelem básnictví viktoriánské éry, jedním z čelních jmen britského literárního kánonu neseznámí středoškolská výuka literatury, k dispozici není¹ novější český překlad jeho děl. S Tennysonem se tak setkáme buď náhodou, coby čtenáři, kteří narazí na úryvky z jeho básní zařazené do děl jiných spisovatelů; nebo pokud se rozhodneme studovat anglistiku, dějiny britské kultury, filologii či podobné obory.

Náhodné literární setkání přivedlo k zájmu o Tennysonovu tvorbu i mne: básníka mi představil detektivní román *Prasklé zrcadlo* Agathy Christie, v němž úryvky dvou strof básně „Paní ze Shalottu“ (*The Lady of Shalott*²) jsou důležitým (literárním) motivem. Verše v podání Běly Dintrové mne okouzly a začal jsem si o básníkovi hledat informace. Článek české verze Wikipedie zprostředkoval údaje životopisné, ale vyplývalo z něj, že v českém jazyce není Tennysonovo dílo dostupné. „Vrhl“ jsem se na četbu originálů, avšak půvab melodie nemohl vyvážit pracné a časté vyhledávání významu slov. Abych si ulehčil, rozhodl jsem se opatřit si české překlady, protože jsem věřil, poučen o významu Tennysona v 19. století, že čeští překladatelé (alespoň lumírovské generace) jméno básníka nemohli přehlédnout a něco z jeho díla přeložili. Souborný katalog Národní knihovny podal přehled o knižně vydaných překladech, což posloužilo jako odrazový můstek k dalšímu pátrání (viz oddíl „K metodám“). Jak nalezených překladů přibývalo a prohledávání beletristických časopisů 19. a 20. století přinášelo i články a zprávy věnované Alfredu Tennysonovi, rozhodl jsem se nálezy zužitkovat, alespoň část z nich prezentovat a vyložit.

Pátrání po překladech nebylo (původně) datačně vymezeno. Z nasbíraného materiálu však vyplývá, že klíčovým obdobím české recepce je druhá polovina století devatenáctého a první čtvrtina století dvacátého. Nepřekvapuje, že Tennysonova tvorba zaujala především jeho současníky, kteří uváděli jeho díla v přímých překladech³. Dvacáté století uvádělo Tennysona zřídka a často nepřímě, skrze texty jiných autorů, dvacáté první přineslo Tennysonovo dílo nikoli v podobě tištěné, ale elektronické, tudíž méně vlivné. Proto jsem za těžiště své práce zvolil dobu, která dílo básníka uváděla téměř nepřetržitě, chápala jej jako tvůrce současného, který bude působit na čtenáře i umělce svého věku, protože je spojuje podobné představy a názory. Dobu, která nacházela zalíbení v básníkovi jasně daném postavení a v oficiálních počtách, jichž se mu dostalo, které nevadil sentiment, morální poselství ani dlouhá veršovaná vyprávění. Která Tennysona chápala jako jednoho ze svých předních mluvčích. Vymezil jsem ji rokem první (mnou dohledané) zmínky o Tennysonovi v českém jazyce (1855) a rokem,

¹ Do výboru překladů z poezie 19. století „Duhové mosty“ pojala sice roku 1980 Jarmila Urbánková tzv. Píseň potoka (nazvala ji „Potok“) z Tennysonovy básně „Potok“ (*The Brook*), kterou sama přeložila; „překladem děl“ mám však na mysli knihu věnovanou výhradně Tennysonovi či alespoň určitý počet překladů zařazených do antologie viktoriánské poezie (podobná antologie vyšla sice [roku 2016] jako příloha literárního časopisu *Tvar*, ta ovšem nebude dostupná širokému okruhu čtenářů, nýbrž úzce vymezené skupině, pravděpodobně už poučené [buď orientací v literatuře, nebo zájmem o anglofilně orientované (samo)studium] – nebude jí třeba Tennysona představovat coby významné jméno).

² Názvy originálů vychází z publikací: TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Tennyson*. New York: Macmillan, 1916“; „ELIOT, Charles William, ed. *English Poetry III: From Tennyson to Whitman*. New York: P. F. Collier & Son, 1909–1914“ a internetových zdrojů (<http://www.telelib.com/authors/T/Tennyson/Alfred/index.html>) – většina názvů je však obecně známá, zdroje jsou využity pro názvy méně známých děl

³ Tedy takovéto překlady nevznikaly jako součást překladů jiných literárních děl. Navíc je můžeme hodnotit jako přímé i co se předloh týče: vychází z anglických originálů, nikoli z evropských překladů.

v němž (podle mých zjištění) vyšel poslední článek věnovaný Tennysonovi a vyvolaný zájmem o básníka po jeho smrti (1892), tj. rokem 1894.

Teoretická část práce představuje ve značné zkratce život a dílo Alfreda Tennysona. Praktická část si klade za cíle podat přehled Tennysonových děl přeložených v daném období (1855–1894) do češtiny, zjistit, jaké pohnutky vedly překladatele k jejich výběru, zdali a jak se Tennysonova tvorba promítla do díla tehdejších literátů, nastínit, jakou představu si o Tennysonovi mohl udělat tehdejší čtenář – nejen na základě překladů, ale i článků, drobných zmínek či slovníkového hesla. Sledovaná témata prolínají jednotlivými kapitolami (třetí a čtvrtou), soupis děl (dovedený do roku 1925) tvoří samostatnou část práce (pátou kapitolu).

1.1. Současný stav bádání

Tennysonova básnická pověst začala v britských i evropských literárních a literárně-kritických kruzích skomírat nedlouho po autorově smrti (1892). První tři desetiletí minulého století Tennysonem coby čelním představitelem viktoriánství pohrdala⁴, čtyřicátá léta zasadila ústy básníka W. H. Audena Tennysonově reputaci smrtelnou ránu, nazvavše ho „nejhloupějším z básníků“⁵. Přes pokusy některých význačných autorů – Chestertona⁶, Eliota⁷ – Tennysonovo dílo rehabilitovat došlo ke vzkříšení básníka až v šedesátých letech dvacátého století⁸.

Jestliže česká recepcce (byť opožděně) reagovala na (obecné) postoje evropské a britské recepcce⁹, došlo i u nás v první polovině dvacátého století k odmítnutí básníka. Recepční proces nepokračoval, ustrnul. Obroda zájmu (zřejmě) kvůli politickému zřízení nenastala. Představa Tennysona jako barda – nyní mrtvé! – současnosti, ona zakonzervovaná představa „dlouhého století“ přetrvávala. Tennyson-viktoriánec neměl co říci novým čtenářům. Doba neskýtala prostor pro přezkoumání Tennysona, nalezení nových měřítek jeho kvality. Neskýtala prostor ani pro obraz autora slavicího ctnosti prostých lidí, věřícího v pokrok a prostupnost tříd, který by mohl být obhájěn. Na rozdíl od obrazu estéta doby imperialismu a kolonialismu, oblíbence vyšších vrstev a nositele šlechtického titulu, jehož obhajoba v „pokrokové socialistické společnosti“ by byla téměř nemožná. Přeci však ozvuky procesu

⁴ MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American literature, linguistics, and culture, ISBN: 1–57113–262–7, kapitola 3. Criticism Pro and Con: 1917–1959, s. 65–98. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

⁵ „...poet; he was also undoubtedly the stupidest“ pohrdlivý výrok byl součástí Audenovy předmluvy k výboru z Tennysonova díla (MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American literature, linguistics, and culture, ISBN: 1–57113–262–7, s. 80. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC)

⁶ CHESTERTON, Gilbert Keith. Tennyson [online]. Přel. anon. [cit. 2019–03–08]. Dostupné z: <https://gkch.wordpress.com/2018/10/15/tennyson>

⁷ MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American literature, linguistics, and culture, ISBN: 1–57113–262–7, s. 70–88. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

⁸ *ibid.*, kapitola 3. Criticism Pro and Con: 1917–1959, s. 90–98

⁹ viz následující kapitoly

zmrtvýchvstání na chvíli pohnuly nehybnou, mlčící hladinou české filologie. Chvění vzniklé dvěma příspěvky¹⁰ však zcela jistě neproniklo až k hladině zájmu veřejnosti a překladatelů.

Tennyson už dávno nebyl „neustálá přítomnost“ a až počátek dvacátého prvního století obnovil překladatelský zájem o Tennysona¹¹. Také novou vlnu zájmu českých vysokoškolských studentů o Tennysona pozorujeme právě na počátku našeho století. Je ovšem příznačné, že vzniklé práce jsou psány anglicky a vznikly pro obory orientované na studium anglického jazyka (filologie a výuka angličtiny). Tennysona tak před veřejnou známostí chrání neprostupné stěny úzce specializovaných oborů.

Tomáš Rodr se ve své bakalářské práci¹² snažil uchopit překladatelské přístupy k Tennysonovu dílu. Byl by vůbec nejbližší naší snaze o poznání českého Tennysona, ale práci nelze označit za příliš zdařilou¹³. Komparace překladatelských přístupů není provedena na konkrétním díle¹⁴, je formulována velmi obecně. Některá z hodnocení jsou zbytečně přísná¹⁵, jiná jsou nepřesná či přímo chybná – chybný metrický rozbor Enocha Ardena dokonce vede k přesně opačnému závěru v charakterizaci překladu¹⁶. Kvalitnější je bakalářská práce Petry Tolarové¹⁷, ta ovšem nehledá českého Tennysona, ale básníka opět uzavírá mezi nelehce prostupné zdi anglofilně orientovaných studií.

Ani Brity řízená studie o Tennysonově recepci v Evropě¹⁸ nezahrnula (na rozdíl od jiných knih edice¹⁹) českou recepci autora. A tak zatímco „český Tennyson“ není téma příliš probádané, zkoumání recepce zahraničních autorů v Čechách tradici má. Lze navazovat na

¹⁰ anglicky psané práce M. Bartoňové: *Tennyson's „The Princess“, „Locksley Hall“ and „Maud“ in Relation to the Life of their Time*. ([Brno,] 1972. Masarykova univerzita) a L[jidie] Kyzlinkové: *A Comparison of Tennyson's Beckett and T. S. Eliot's Murder in the Cathedral* ([Brno,] 1972. Masarykova univerzita) – převzato z ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978-1-4411-1419-8, s. xl. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

¹¹ Na internetu zveřejňované překlady, například Václav J. Z. Pinkavy (Vybrané překlady básní z angličtiny: <http://www.vzjp.cz/verse.htm#Tennyson>), Miroslava Macka (Macek v botách: <http://www.macekvbot/ach.cz/nedelni-chvilka-poezie-tentokrat-s-lordem-tennysonem>), anonymní překlady (Paní ze Shalott (<https://kili/an.signaly.cz/1708/pani-ze-shalott-the-lady-of-shalott>) a „Sv. Simeona Sloupovníka“ (<http://pazelv.blog.cz/12/02/sir-alfred-tennyson-sv-simeon-sloupovnik-st-simeon-stylites-ze-sb-poems-1842>))

¹² RODR, Tomáš. *The Czech Translations of Alfred Lord Tennyson and John Keats* [online]. Brno, 2006 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vnkyz>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

¹³ nebyla ani úspěšně obhájena

¹⁴ Nemožnost konkrétního srovnání zdůvodňuje autor absencí jiného než Krskova překladu „Princezny“ (The Princess). Přitom k dalším dílům, kterými se v práci zabývá, existuje více českých překladů: u „Enocha Ardena“ (Enoch Arden) překlad Sobotkův a Krskův (oba knižně), z Idyl královských byla dvakrát přeložena „Guinevra“ (Guinevere).

¹⁵ viz KAMENICKÁ, Renata. *Posudek oponenta k bakalářské práci The Czech Translations of Alfred Lord Tennyson and John Keats* [online]. Brno, 2006 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vnkyz>

¹⁶ viz kapitolu třetí, oddíl „Antistrofa“

¹⁷ TOLAROVÁ, Petra. *Alfred Tennyson - viktoriánský básník reflektovaný v královských idylách* [online]. Brno, 2007 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/yca1a>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta.

¹⁸ tedy kniha ORMOND[OVÁ][OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978-1-4411-1419-8. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQA/AQBAJ>

¹⁹ edice *The Reception of British and Irish Authors in Europe*, University of London, řídí Elinor Shaffer[ová]: česká recepce byla zpracována např. ve svazcích věnovaných Byronovi, Shelleymu, Wellsovi či Wildeovi

práce Bohuslava Mánka²⁰, Evy Kalivodové²¹ či Aleny Fry²². Disertační práce posledně jmenované tuto práci značně inspirovala²³.

1.2. K metodám

Povzdech Aleny Fry a Bohuslava Mánka²⁴, že dosud nebyl zpracován materiál²⁵, který skýtají beletristické časopisy, lze jen opakovat.

Právě periodika jsou pro českou recepci (jakéhokoli autora) v 19. století klíčová. Jejich produkce ovšem byla značná, a tak se – i přes časově a jazykově²⁶ ohraničený rozsah pátrání – počet dokumentů, které by mohly poskytnout materiál, pořád blíží téměř „nekonečnu“. A zcela a dokonale prohledat toto množství nebylo v mých silách. Je proto pravděpodobné, že se v nějakém periodiku z daného období skrývají další kamínky mozaiky tehdejší recepce. Všechna má tvrzení o „prvním uvedení“ a „prvním překladu“ je třeba brát s rezervou: jsou to jen nejstarší texty daného typu, které se mi podařilo vyhledat.

Bez důkladně provedené heuristiky (takové, která shromáždí veškerý materiál) nelze provést kvalitní interpretaci. S rezervou tedy musí být přijímány i mé závěry: zásadní materiál se může skrývat v neprozkoumaných textech. Má interpretace je spíše náčrtem, rychle poznamenanou skicou založenou na určitém počtu nálezů. Aby případní další badatelé nemuseli opakovat mé kroky a mohli se věnovat mým opomenutím, v páté kapitole jsem shrnul dílčí nálezy, dovedené do roku 1925.

V práci vycházím pouze z materiálu, který mohl být dostupný tehdejšími čtenáři, nezohledňuji tedy dopisy, deníkové záznamy, rukopisy překladů ani jiné materiály soukromé povahy.²⁷

Odrasovým můstkem pro shromažďování materiálu byl seznam²⁸ knižně publikovaných překladů Tennysona. Data vydání knih udala dobu, v níž by byla nejvyšší naděje na nález nějakého časopiseckého vydání – devatenácté století a začátek století dvacátého. Seznam poskytl možnost pro kombinace internetového vyhledávání („jméno překladatele + tennyson“ ,

²⁰ MÁNEK, Bohuslav. *Překlady anglické a americké poezie v období Máje*. Praha, 1984. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta; MÁNEK, Bohuslav. *První české překlady Byronovy poezie*. Praha, 1992. Habilitační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Autorovi této práce z časových důvodů bohužel nedostupné, případné informace z nich tedy přejímám z jiných prací.

²¹ KALIVODOVÁ, Eva. *Browningová nebo Klášterský? Byron nebo Krásnohorská? O rodu v životě literatury*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1887-6. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=qhk/3BAAAQBAJ>

²² FRY, Alena. *Recepční proměny Edgara Allana Poea v rukou jeho českých překladatelů a vykladačů* [online]. Praha, 2014. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103137/?lang=en>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta.

²³ především zahrnutím slovníkových hesel do podkladů pro interpretaci

²⁴ FRY, Alena. *Recepční proměny Edgara Allana Poea v rukou jeho českých překladatelů a vykladačů* [online]. Sioux Falls, 2014 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/72957>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta, s. 16, poznámka 5

²⁵ Určitou část materiálu zpracovává „Retrospektivní bibliografie české literatury 1775–1945“ Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. V případě Tennysona však rozhodně není soupis vyčerpávající.

²⁶ Byť by k české recepci daného období přináležela i německy psaná díla (překlady, články) publikovaná na území Českého království, ve své práci se zabývám pouze česky psanými díly.

²⁷ Tuto oblast přenechávám dalším zájemcům o poznání recepce Tennysona v Čechách.

²⁸ Heslo „Tennyson“. Souborný katalog České republiky. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?ccl_t/erm=wau=jn20000605292+or+wkw=jn20000605292&func=find-c&local_base=skc

např. „krsek + tennyson“). Využil jsem poznatky obsažené ve vysokoškolských pracích²⁹ a sepisoval údaje o periodikách, v nichž se překlady nalézaly. V další fázi jsem přikročil k hledání primárních zdrojů (periodik) a objevil digitální knihovny. Určil jsem si okruh (tedy nutně jenom část) časopisů, které jsem postupně procházel. Vybíral jsem z nich překlady Tennysonových děl, články, kritiky, noticky týkající se básníka.

Přibývajícím materiálem jsem se pokoušel utřídit: přiřadit všechny překlady a články k danému autorovi, provést jejich dataci a nalézt znaky, které se v nich opakují a díla spojují. Tyto znaky srovnat se znaky děl jiných autorů a z rozdílů vyvodit závěry, rekonstruovat přístup toho či onoho autora k dílu Tennysona.

Tato práce čerpá z materiálů Digitálního archivu Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., Digitální knihovny Moravské zemské knihovny, systémů Kramerius 3 a 4 Národní knihovny České republiky, ze stránek archive.org a HathiTrust Digital Library³⁰. Online výzkum jsem doplnil výzkumem v Knihovně Ústavu pro českou literaturu AV ČR.

²⁹ Využil jsem těchto prací: SRBOVÁ, Tereza. *Angloamerická literatura v českých kulturních týdenících a čtrnáctidenících v letech 1900 až 1939* [online]. Olomouc, 2008 [cit. 2019–03–07]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xnpjhk?furl=%2Fid%2Fxnnpjhk;so=nx;lang=en> Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta (informace o dílech: „Co to ptáče říká?“, „Tiché hlasy“, „Sny u moře“, „Lancelot a Elaine.“); NOVOTNÁ, Miroslava. *Francouzské inspirace v "obnovených obrazech" Julia Zeyera* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/cq6si/>. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. („Výprava Maeldunova“);

VOSMANSKÁ, Jana. *Josef Václav Sládek a začátky české amerikanistiky* [online]. Praha, 2008. [cit. 2019-03-03] Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/17396>. Magisterská práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta. („Umírající labuť“, „Láska a smrt“, „Opuštěný dům“, „Žalozpěv“, „Balada o Orianě“, „Rizpa“, „Zoufání“, „Vrak“)

³⁰ přístup k digitálním knihovnám viz Seznam literatury

2. ALFRED TENNYSON

2.1. Snesl se deštík a básník z něj vstal³¹ (1809–1841)

Zdali šestý srpen roku 1809 přinesl do Somersby v Lincolnshiru letní přeháňku, není známo, zcela jistě však do rodiny duchovního³² George Tennysona přinesl dalšího potomka, Alfreda. Třetí³³ syn, čtvrtý potomek rodiny, která se později rozroste o osm dalších členů, projevoval od dětství své literární sklony. Podobně jako jeho otec a oba starší bratři skládal básně, intuitivně napodoboval metra známá z četby Thomsona, Waltera Scotta a překladů Homéra z pera Alexandra Popea.³⁴ Většinu z rozsáhlých děl raných let však později zničil.³⁵

Přestože devatenácté století představovalo Tennysonův život, a dětství obzvláště, coby idylu (v dospělosti narušenou jen decentním žalem nad smrtí přítele a odmítnutím jeho druhé básnické sbírky kritikou), jeho dětství a dospívání bylo poznamenáno otcovým alkoholismem, pochmurnou náladou panující v domě a vírou v „prokletou krev“³⁶ Tennysonů.³⁷ Mladého Alfreda nijak zvlášť netěšilo navštěvovat školu v Louthu³⁸ a nástup na Cambridge roku 1828 vnímal především jako možnost uniknout skličující náladě fary v Somersby. V Cambridge se připojil k svým starším bratrům, s nimiž o rok dříve (1827) publikoval sbírku básní nazvanou „Básně dvou³⁹ bratrů“ (Poems by Two Brothers). Prvním samostatným básnickým úspěchem byla báseň „Timbaktu“ (Timbuctoo), blankversem psané dílo odměněné medailí kancléře cambridžské univerzity.

V Cambridge započal klíčový vztah jeho života, přátelství s Arthurem Henrym Hallamem. S ním se Alfred Tennyson účastní schůzek *Apoštolů* (The Apostles), skupiny studentů s radikálními názory⁴⁰. S Arthurem uvažují o společném vydání svých básní, básnickou sbírku nakonec vydá pouze Tennyson⁴¹. Jeho „Básně převážně lyrické“ (Poems, Chiefly Lyrical) patří světlo světa roku 1830. Sbírka se dočká jak uznání a nadšeného přijetí (mimo jiné

³¹ citováno z překladu Františka Nevrlý „Píseň o básníkovi“, zveřejněném v Literárních novinách (roč. 8, č. 35, s. 8) roku 1959

³² George Tennyson byl „rector“ – tato církevní funkce nemá v českém prostředí zavedený ekvivalent

³³ byť básníkův syn Hallam Tennyson uvádí, že Alfred Tennyson byl syn čtvrtý (TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred a TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xi. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>), většina zdrojů uvádí Alfreda Tennysona jako třetího ze synů

³⁴ TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred; TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xii. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

³⁵ *ibid.*, s. xii

³⁶ „black-blood of Tennyson“; z: Alfred, Lord Tennyson [online]. [cit. 2019–03–04]. Dostupné z Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>

³⁷ Alfred, Lord Tennyson [online]. [cit. 2019–03–04]. Dostupné z Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>

³⁸ TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred; TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xii. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

³⁹ do sbírky však přispěl nejen Alfred a Charles, ale čtyřmi básněmi i nejstarší z bratrů, Frederick (PADEN, W. D. *The Tennysons' Poems by Two Brothers* (1827) Reconsidered. *The Library*. 1964, roč. 5-XIX, č. 1, s. 147)

⁴⁰ TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred; TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xvii. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

⁴¹ Alfred, Lord Tennyson [online]. [cit. 2019–03–04]. Dostupné z Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>

Coleridgem), tak i zavržení v recenzi Johna Wilsona v *Blackwood's Review*.⁴² Nadšením sálající kritiku, příznačně nazvanou „O géniu Alfreda Tennysona“ (On the Genius of Alfred Tennyson)⁴³, napíše Arthur Hallam.

Šťastná léta přátelství provázená četnými návštěvami Hallama u Tennysonů⁴⁴ a zahrnující cestu do Pyrenejí⁴⁵ skončí předčasnou smrtí Arthura Hallama ve Vídni roku 1833.

Žalem nad smrtí přítele se jen znásobil otřes vyvolaný naprostým odmítnutím jeho sbírky „Básní“ (Poems) v *Quarterly Review*. Sbírkou vydaná na konci roku 1832 (vročená do roku 1833) se v recenzi Johna Wilsona Croker dočkala drsného výsměchu. Croker útočil na přílišnou sentimentalitu, chyby v metrech a rýmech⁴⁶.

Přestože odmítnutí raných básní zapříčinilo především neopodstatněné⁴⁷ spojování Tennysona s radikálními názory „Apoštolů“, Tennyson si je vyložil jako selhání svých dosavadních uměleckých postupů. Pro příště se nebude spoléhat na imaginaci, zásobenou obrazy načerpanými z hojné četby, omezí rozmanitost a nepravidelnost meter. Tato raná kritika tak měla na Tennysonovu cestu ke slávě klíčový vliv. Způsobila, že jeho díla se stanou méně odtažitá, více podmíněná dobou vzniku a prožívanější.

Pozdější kritika, pějící na básníka výhradně chválu, se však zřejmě styděla, že některá z jeho děl kdysi odmítla, a své odmítnutí Tennysonových počátků zamlčovala. O to svrchovanější se musela jevit pozice britského básníka, vždy chváleného, o to méně však byla pochopitelná. Nejinak v českém prostředí – Tennyson byl do něj uveden v době, kdy už stál na vrcholu slávy. Byl od počátku uváděn jako nejlepší z básníků, že tato cesta však byla nepříjemná, to mnozí vykladači zamlčovali či zlehčovali. Především to však pro ně nehrálo roli. Aktuální postavení Tennysona posvěcovalo všechna jeho díla – z dávné minulosti, z nedávné minulosti, z přítomnosti, z budoucnosti. Díky tomu si mohli vybrat libovolný okruh děl a nakládat s ním, jak uznali za vhodné.

Po Hallamově smrti se Tennyson straní společnosti a oddává se soukromému smutku, sebevzdělávání⁴⁸ a tvorbě. Jako ohlas na Hallamovu smrt vzniká tzv. „trilogie smrti“⁴⁹ – „Odysseus“ (Ulysses), „Tithónos“ (Tithonus) a „Teirésias“ (Tiresias). Tennyson dokončuje „Oinónu“ (Enone), započatou při šťastném pobytu v Pyrenejích. Vznikají první čísla cyklu elegií na přítelovu smrt „In Memoriam A. H. H.“ (In Memoriam A. H. H.). Proces tvoření je

⁴² MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American Literature, Linguistics, and Culture, ISBN: 1-57113-262-7, s. 12. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

⁴³ *ibid.*, s. 11

⁴⁴ TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred; TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xix. Dostupné také z: <https://archive.org/details/ils/tennyson00tennworksofrich/page/n43>

⁴⁵ *ibid.*, s. xix

⁴⁶ MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American Literature, Linguistics, and Culture, ISBN: 1-57113-262-7, s. 12–13. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

⁴⁷ *ibid.*, s. 13

⁴⁸ TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred; TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xxii. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

⁴⁹ „The Trilogy on Death“, souvislost básní rozebrána v MARKLEY, A[rnold] A[ibert]. *Stateliest Measures. Tennyson and the Literature of Greece and Rome*. Toronto: University of Toronto Press, 2004. ISBN 0-8020-8937-2, s. 121 Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=AP09pS3SCiQC>

doprovázen finančními těžkostmi, starostmi se stěhováním, zklamáním v lásce, obnovenou vírou v prokletou krev Tennysonů.⁵⁰ A snad proto z něj vyjde kniha, která dosavadní krušné chvíle promění v „anglické idyly.“

2.2. Anglické idyly (1842–1849)

Dva svazky Tennysonových „Básní“ (Poems), vydané roku 1842 v Londýně u Edwarda Moxona, způsobí senzaci a z autora učiní vládce nad britským Parnasem. Upravená díla z předchozích let tvoří první svazek a nikoho nepobuřují, druhý svazek se skládá z těch výtvorů, na nichž Tennyson pracoval po Hallamově smrti. Právě „Anglickými idylami“ (English Idyls) započne Tennyson cestu k pozici „největšího z anglických básníků“.

Ve svých „Básních“ vystupuje Tennyson ještě coby pozdní romantik. První svazek přináší novou verzi „Paní ze Shalott“ (The Lady of Shalott), která je dnes pokládána za jedno z nejvýznamnějších básnických děl. Příběh inspirovaný italskou verzí artušovských legend se stal inspirací výtvarným dílům prerafaelitů⁵¹. Většina básní svazku je rýmována a evropskou recepci zaujmou především morálně jasně čitelné básně „Lady Clara Vere de Vere“⁵² a „The May Queen“.

Pro evropskou recepci důležitější je svazek druhý. Ten ocení jak čeští autoři vykládající Tennysona jako autora příběhů s morálním posláním, tak i autoři slavící dokonalou formu básnických děl. Příkladem buď „Godiva“: příběh o šlechtičně obětující se pro lid svým vyzněním láká skupinu první, krásou (formy?) přirovnávanou ke kráse „úbělové sochy“⁵³ skupinu druhou. Pro českou recepci bude svazek nejdůležitějším zdrojem předloh: z 36 jeho čísel bude do češtiny uvedeno čísel 18.

Název svazku vymezuje dva aspekty sbírky: anglická tematika, která se snoubí s dobrem, s příběhy s morálním poselstvím, spjatá je však i s motivy anglické krajiny. Podobně široce pojímá Tennyson idylu: povídka ze života, která může být spojena s venkovem, může však představovat i děje v společnosti nejvyšší. Výrazným prvkem sbírky je i uplatnění nerýmovaného verše: blankversu. Ten je ve sbírce spojen s náměty morálními, jeho „prostota a přirozenost“ souzní s dobrem, které Tennyson shledává v prostém, přirozeném, drobném životě.

Období společenského uznání a blahopřejných dopisů, nadšeného výroku Edgara Allana Poea⁵⁴ však zakrývá mrak finančních potíží, vzniklých důvěrou v projekt dr. Allena⁵⁵, který

⁵⁰ Alfred, Lord Tennyson [online]. [cit. 2019–03–04]. Dostupné z Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>

⁵¹ at' už Johna Williama Waterhouse či Williama Holmana Halta

⁵² ORMOND[OVÁ], Leonée. Introduction. In: ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978–1–4411–1419–8, s. 5. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

⁵³ „úbělová socha plná grácie a něhy“ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Alfred Tennyson. *Světlozor*. 1892, roč. 26, č. 49, s. 579. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/27.1892-1893/49>

⁵⁴ Alfred, Lord Tennyson [online]. [cit. 2019–03–04]. Dostupné z Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>

⁵⁵ TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred; TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Alfred Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, s. xxx. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

naprosto selže a Tennysona připraví o značnou část úspor. Ty částečně nahradí státní penze, kterou Tennysonovi zajistí žádosti Thomase Carlyla⁵⁶. „Básně“ se dočkávají dotisků, v nichž Tennyson ještě upravuje texty a přidává skladby.

Roku 1847 se odhodlá publikovat delší skladbu, k níž ho vyzývali kritikové. Vychází poéma „Princezna“ (The Princess), rozsáhlá báseň v blankversu, která se zabývá otázkou ženského vzdělání. Stejně jako „Paní ze Shalott“ báseň poskytne oporu pro naprosto opačné výklady. Jedni v ní vidí obhajobu ženské emancipace, druzí poukazující na konec, v němž se princezna Ida stává oddanou družkou prince, zesměšnění ženského vzdělání. I „Princezna“ se dočká několika vydání, v nichž především přibudou půvabné lyrické vložky, písně, které se stanou předlohami (nejen českých) překladů. Šťastný básník pomalu míří k završení své cesty za uznáním.

2.3. Poet Laureate (1850–1863)

V dubnu roku 1850 Británie oplakává smrt dosavadního „poet laureate“⁵⁷ – Williama Wordsworthe. Veřejnost se může celou letní sezónu zabývat dohady, koho královna Viktorie jmenuje novým nositelem čestného titulu.

Tennyson zatím prožívá šťastné údobí – anonymně vydaný cyklus elegií „In Memoriam A. H. H.“ je přijat s nadšením (a autorství skladby se brzy stane veřejným tajemstvím)⁵⁸. Sbíрка čerpající z žalu nad smrtí Arthura Hallama, snažící se vyřešit rozpory doby, se stane prvním dílem „Tennysona-viktoriánce“. Naděje a pochyby, věda a víra, čas uplývající do minulosti i plynoucí k budoucnu, vztah člověka k jedinci, společnosti, Bohu, vědomí, vracející se motiv Vánoc, tichý smutek. Nic nemohlo zasáhnout ducha doby více. A přesto si v české recepci skladba nedočkává příliš pozornosti.

Necelé dva týdny po publikaci svého veledíla si Tennyson konečně vezme Emily Selwoodovou⁵⁹ a jejich šťastné manželství (z něhož vzejdou tři synové: dva se dožijí dospělosti⁶⁰) vydrží až do básnickovy smrti.

Při dvorském ceremonálu 19. listopadu je to právě Tennyson, kdo je uveden do funkce „poet laureate“. Tímto aktem se završí proces uznávání Tennysona. Jeho pozice je zajištěna a triumfální tažení po Evropě může započnout. V Británii je tato veřejná funkce spíše argumentem a štítem pro proklamovanou Tennysonovu kvalitu a výsadní postavení mezi básníky, nikoli nutně důsledkem těchto faktorů. V české recepci se sice s pojmem „poet laureate“ (či korunovaný nebo [nepřesně] dvorní básník) setkáváme, ale není nijak osvětlován. V českém výkladu je jen logickým důsledkem Tennysonovy „dokonalosti“.

Přestože jsme hovořili o triumfálním tažení, první sbírka novopečeného básníka národa vyvolá negativní odezvy (poslední, které Tennyson o svém novém díle uslyší)⁶¹. Titulní báseň

⁵⁶ *ibid.*, s. xxx

⁵⁷ čestná funkce (věnčeného básníka) udělovaná určitému básníkovi britským monarchou na návrh ministerského předsedy

⁵⁸ Alfred, Lord Tennyson [online]. [cit. 2019–03–04]. Dostupné z Poetry Foundation: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>

⁵⁹ *ibidem*

⁶⁰ *ibidem*

sbírky, „Maud“, je napadána pro neušlechtilé jednání svého hrdiny. Stává se jakýmsi „tabu“ – v české recepci námi sledovaného období se zmínky o ní vyskytují až na jeho konci⁶².

V průběhu let 1859 až 1885 začne básník vydávat jednotlivé části cyklu „Idylls of the King“, o něž se strhnou další potyčky literárních kritiků, které však k básnickovým uším nedolehnou.

Samotná čestná funkce „poet laureate“ na básníka neklade žádné zvýšené nároky, pouze se očekává, že přispěje díly k dvorským oslavám a významným národním událostem. Z uměleckého hlediska největší úspěch je Tennysonova apoteóza útoku lehké jízdy v bitvě u Balaklavy krymských válek. „The Charge of the Light Brigade“ ovšem vzniká spontánně, nikoli z pocitu závazku úřadu korunovaného básníka. Přesto je skladba s působením Tennysona ve funkci pevně spojena.

2.4. Od Enocha Ardena k Demeter (1864–1889)

Až publikace výboru „Enoch Arden“ tak skutečně zahajuje nepřetržitý přívál úspěchů. Každá další básnicková sbírka je nekriticky přijímána a zbožštěna⁶³. „Sentimentální“ idyly „Enoch Arden“, „Sea-Dreams“ či „Aylmer’s Field“ dnes oceníme jen jako příklady krásného zacházení s blankversem. Tehdejší evropská recepce však byla didaktickým Tennysonem⁶⁴ nadšena a takovýto Tennyson byl prezentován i v našem prostředí⁶⁵. Později zase Josef Václav Sládek nalezne zalíbení v nových básnickových skladbách, jež označí jako balady⁶⁶, a které zachycují jedince ve vypjatých situacích a odráží nejistoty konce století.

Tennyson dovydává poslední nepublikované plody svých mladých let („Tithonus“, „Tiresias“⁶⁷) a pracuje na eposu čerpajícím látku z anglických dějin, artušovských „Idylách královských“. Roku 1885 jejich počet dosáhne kýženého čísla 12, odkazujícího k počtu knih Aeneidy i Miltonova Ztraceného ráje. Tennyson se stále věnuje lyrice a stvoří (jako variaci na skladbu „Break, break, break“ z roku 1842) jeden z vrcholů své drobné tvorby, báseň „Crossing the Bar.“ Učiní z ní svůj básnický epitaf a epitafem české recepce ji později učiní Sládek⁶⁸.

Korunou tohoto období neustálých úspěchů je povýšení Tennysona do šlechtického stavu. Roku 1884 je jmenován baronem z Aldworthu (stane se prvním literátem povýšeným do šlechtického stavu za literární činnost). Tento akt bude pro českou recepci nevýznamný, neboť pozice Tennysona je tak neotřesitelná, že ji nelze ohrozit, ale ani podpořit.

⁶¹ MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American Literature, Linguistics, and Culture, ISBN: 1-57113-262-7, s. 17. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

⁶² viz oddíl Epóda a kapitolu čtvrtou

⁶³ MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American Literature, Linguistics, and Culture, ISBN: 1-57113-262-7, s. 25–50. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

⁶⁴ ORMOND[OVÁ], Leonée. Introduction. In: ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978-1-4411-1419-8. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

⁶⁵ Sobotkovými a Kotrbelcovými překlady (viz oddíl Antistrofa)

⁶⁶ tj. „Rizpě“ (Rizpah), „Zoufání“ (Despair) a „Vraku“ (The Wreck)

⁶⁷ MARKLEY, A[rnold] A[lbert]. *Stateliest Measures. Tennyson and the Literature of Greece and Rome*. Toronto: University of Toronto Press, 2004. ISBN 0-8020-8937-2, s. 121 Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=AP09pS3SCiQC>

⁶⁸ roku 1910 ji publikuje v časopisu *Meditace* (viz Soupis překladů,...)

Tennysonova povýšení, který by mohl být básníkům příslibem zlepšení jejich společenského postavení, projde téměř bez povšimnutí⁶⁹. Jen u překladů se začne namísto Alfred Tennyson objevovat Alfred, Lord Tennyson.

2.5. Za Čas náš, Prostor ponese mě⁷⁰ (1890–)

Stařec obtížený věkem a poctami, jak Tennysona označil F. X. Šalda⁷¹, skoná v kruhu rodiny 6. října roku 1892. Už sedmého října⁷² smutná novina doputuje do Čech. V Británii a Evropě bude básnická reputace toho, komu patřila, následovat do hrobu velmi záhy. Zato v Čechách bude smrt básníka mohutným impulsem pro další fázi překládání a vyplní se Tennysonova slova z básně „Crossing the Bar“, že bude nesen „za Čas náš, Prostor“ a tímto vyjmutím ze zákonů času a prostoru překoná svou vlastní smrt.

⁶⁹ drobnou zmínku otiskl Světozor (*Světozoru*. 1884, roč. 18, č. 1, s. 12. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/18.1884/1/12.png>)

⁷⁰ citováno v překladu Antonína Klášterského (KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Z přístavu. *Květy*. 1910, roč. 32, č. 7, s. 54)

⁷¹ ve své studii Alfred Tennyson publikované v Literárních listech (ŠALDA, František Xaver. Alfred Tennyson. *Literární listy*. 1892, roč. 13, č. 23, s. 385–387, č. 24, s. 403–40. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/periodical/uuid:b1922f35-435d-11dd-b505-00145e5/790ea>)

⁷² viz kapitolu čtvrtou či Soupis překladů,...

3. NEJVĚTŠÍ Z ŽIJÍCÍCH ANGLICKÝCH BÁSNÍKŮ

3.1. Prolog: 1855

Tennysonovu dílu byla čeština třetím jazykem⁷³, do nějž bylo přeloženo, Byronovu čtvrtým⁷⁴. Zatímco však český překlad Byrona následoval dva roky po vůbec prvním evropském překladu a rok po tom německém⁷⁵, první český překlad Tennysona dělí od prvního překladu evropského více než dvacet let, od německého let patnáct⁷⁶.

Rok před uvedením prvních českých překladů proběhne první seznámení se jménem Tennyson v českém jazyce⁷⁷. Stane se tak v dubnu⁷⁸ roku 1855 v časopisu *Obzor*: není náhodou, že o básníkovi se v Čechách neinformuje před rokem 1850. Až roku 1850 zvítězil Tennyson definitivně v boji o společenské uznání. Udělení titulu „poet laureate“ mu zaručilo výsadní místo mezi anglickými básníky a obklopilo jej aurou básníka nejlepšího. Právě „ověřené“, důvěryhodné autory potřebuje česká literatura, která se v padesátých letech 19. století výrazněji otevírá světu. Prozatím si nemůže dovolit experimenty, které podniká literatura německy psaná, opřená o důvěryhodnost (osvědčenou původními autory) sebe samé.

První část článku „Literatura anglická“⁷⁹ věnovala Tennysonovi drobnou zmínku v závěru přehledu dosavadních dějin britské literatury. Ve stručném pohledu na současnou produkci jej charakterizuje coby „menšího [básnického] ducha“ (ve srovnání s Byronem či Moorem), který však dosáhl evropské proslulosti a který společně se „jmény Macaulay, Bulwer a Dickens nedá klesnouti tomuto věku [tj. 19. stol.] v zapomenutí.“

V listopadu⁸⁰ téhož roku vyšla druhá část⁸¹, oznámené pokračování článku, které se pokouší představit „nynější stav písemnictví anglického“. Tennyson si vysloužil sedmnáct řádků na

⁷³ ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978-1-4411-1419-8, s. xvii–xviii. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMq/DQAAQBAJ>

⁷⁴ CARDWELL, Richard Andrew. *The Reception of Byron in Europe*. New York: Thoemmes Continuum, 2004. ISBN 0-8264-6844-6, s. xxi–xxii. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=PuFX3hcqA5oC>

⁷⁵ CARDWELL, Richard Andrew. *The Reception of Byron in Europe*. New York: Thoemmes Continuum, 2004. ISBN 0-8264-6844-6, s. xxi–xxii. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=PuFX3hcqA5oC>

⁷⁶ ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978-1-4411-1419-8, s. xvii–xviii. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

⁷⁷ již roku 1842 byl na území Českého království publikován prozaický překlad Tennysonovy „Dory“ (Dora), ovšem v jazyce německém (Dora. *Bohemia, ein Unterhaltungsblatt*. 1842, roč. 15, č. 108, s. 1–2. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/view/uuid:da7bbe2d-39b3-11e5-abf5-90b11c419e63?page=uuid:da7bbe2e-39b3-11e5-abf5-90b11c419e63>)

⁷⁸ určeno podle informace, že vyšlo šest dílů (PEŠEK, Josef. *Časopis „Obzor“ z r. 1855 a tvůrce jeho programu. Listy filologické / Folia Philologica*. 1915, roč. 42, č. 5, s. 444–450, s. 447. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:08397d63-4bfd-11e1-1586001143e3f55c?page=uuid:08397f37-4bfd-11e1-1586-001143e3f55c>). Pracoval jsem s „Obzorem“ nerozděleným na jednotlivá čísla, počet stran (480) jsem tedy vydělil 6 a určil tak rozsah čísel. Zmínka o Tennysonovi se nachází v čísle „druhém“. Dále z reakce na oznámení v *Lumíru* (Lumír. 1855, roč. 5, č. 13, s. 309), připojené k druhému číslu vyplývá, že druhé číslo muselo vyjít po 29. březnu, předpokládám, že v dubnu (aby další čísla mohla vycházet v pravidelném rozmezí)

⁷⁹ Anonym. *Literatura anglická. Obzor*. 1855, [ročník 1, číslo 2,] s. 151–156, zmínka na s. 156. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.30000093628455;view=1up;seq=91>

⁸⁰ Pokud by časopis vycházel pravidelně v sudých měsících, odpovídal by spíše prosinec; předpokládám však, že poslední číslo bylo vydáno dříve, než mělo, že vyšlo v listopadu.

začátku textu. Stále se mu sice upírá právo na označení „básník první velikosti“, avšak článek ujišťuje, že autor by byl slaveným básníkem „i v době velikých básníků“ (tj. Shakespeara a Byrona) a že se mu žádný ze současných anglických básníků nevyrovná. Článek oceňuje „překrásnou“ mluvu, řeč připomínající „italskou lahodu“ a Tennysona chápe především jako lyrika. Zmiňuje i dva tematické okruhy básnickovy tvorby: „slavení krás přírody“ a „lásku“. V závěru pak požadavek nejmenovaného anglického kritika využívá pro vyslovení požadavků na básníka, který má „přispívat duchem svým ke zdu, k oslavení a povznesení vlasti“⁸².

Už v tomto raném příspěvku se tak setkáváme s Tennysonem aktuálním a aktualizovaným, který se má stát vzorem české literatuře, českému básníkovi. Oprávnění inspirovat českou literaturu je dáno Tennysonovým postavením. V článku je vyřčeno až dogmaticky, že Tennyson je nejlepší ze současných britských básníků. Nikoho z českých vykladačů nemusí trápit, jak své pozice Tennyson dosáhl. Jeho postavení je axiomem, premisou, která se nemusí dokazovat. Příčinami Tennysonova úspěchu se v českém prostředí bude zabývat jen František Xaver Šalda, ostatní vykladači (překladaatelé) se budou zabývat tím, jak konkrétně „společenský kredit“ básníka využít.

Aby Tennysona použili k prosazení vlastních názorů na básnictví, naplňují ono „konkrétně“ různě. Vybírají mezi dvěma okruhy básnickovy tvorby uvedenými v článku. Buď s Tennysonem „slaví přírodu“ – vidí v něm vzor morální, v jejich představách má básník tedy směřovat k dobru, zachycení dobrého a přirozeného (Primus Sobotka). Nebo s básníkem slaví lásku – Josef Václav Sládek prosazuje Tennysona jako mistra nálady, zachycení duševního stavu, citů, básník má tedy usilovat o přesné zachycení atmosféry. Edmund Břetislav Kaizl, Jaroslav Vrchlický, Václav Alois Jung i František Krsek chápou Tennysona jako veličinu estetickou, slaví tak onu „překrásnou mluvu“. V jejich podání básník usiluje o co nejvybroušenější formu svých děl.

Článek předznamenává i další motivy budoucí recepce: hodnocení Tennysona coby menšího zjevu na anglickém Parnasu se objeví ještě v Sládkově článku v Osvětě (v poměrně panegyrickém článku úvodní slova o absenci „velkých hvězd“ na obloze současné anglické poezie překvapí)⁸³. Lahoda, a nejen ta spojovaná s jazykem Tennysonových veršů, se stane leitmotivem článků Primuse Sobotky i Václava Emanuela Mourka. A jediné zmíněné dílo, idyla „Dcera zahradníková“ (The Gardener's Daughter), připravuje na zálibu Františka Krsky v překladech tzv. idyl (ačkoli právě „Dcera“ neupoutá jeho, ale J. V. Sládka a J. Vrchlického⁸⁴). Článek určí základy a hranice pro recepci celého devatenáctého století a počátku století dvacátého.

Význam článku (který současníky pochopitelně nemohl být vykládán jako předzvěst budoucího) v procesu přijímání Tennysona v českém prostředí by spočíval v naznačení

⁸¹ Anonym. Literatura anglická. *Obzor*. 1855, [ročník 1, číslo 6,] s. 468–471, zmínka na s. 468. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.30000093628455;view=1up;seq=91>

⁸² přestože takové hlasy se v Anglii vskutku objevovaly, takovýto požadavek především odpovídá tehdejšímu požadavkům na české literáty

⁸³ „[...] *Arcit' se tomuto příkrému výroku nelze diviti, máme-li pouze na mysli ty mnohé veliké hvězdy, které anglický Parnas za doby předcházející ozářovaly; však pošetilé jest, upírati těm menším světlům, která nad ním vyšla, i samé jméno hvězd proto, že nevydávají lesku oslňujícího...*“ J. V. Sládek [SLÁDEK, Josef Václav]. Alfred Tennyson. *Osvěta*. 1876, roč. 4, č. 2, s. 241–251, s. 241. Dostupné také z: http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae867&q=osv%C4%9B/ta#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:4e31d760-cc40-11e4-b880-005056825209

⁸⁴ Sládek úryvek zařadí do svého (výše zmíněného) článku v Osvětě, Vrchlický přeloží celou idylu pro svůj výbor z Tennysona (Vybrané básně Alfreda lorda Tennysona. Praha: Alois Wiesner, 1906)

spojení mezi Shakespearem, Byronem (v českých zemích tehdy nejznámějšími anglickými bardy) a Tennysonem, neboť přes všechna tvrzení o menším významu Tennysona jsou tato jména uvedena u sebe. Tím by byl podpořen zmíněný „tennysonovský axiom“. Kondicionálu v předcházejících tvrzení je užito záměrně – „českým prostředím“ nelze rozumět okruh čtenářů *Obzoru*. Ten byl natolik malý⁸⁵, že časopis v tomtéž roce, v němž zahájil činnost, také zaniká⁸⁶.

3.2. Strofa: 1856

Dostat Tennysona do povědomí širšího okruhu čtenářů se tak mohl o půl roku později, v dubnu roku 1856, pokusit Edmund Břetislav Kaizl. Neučinil tak článkem, ale třemi překlady (doplněnými krátkou poznámkou) uveřejněnými časopisem *Lumír*⁸⁷.

Edmund Břetislav Kaizl (1830–1900), tehdy posluchač právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity⁸⁸, do *Lumíru* od roku 1853 přispíval překlady i původní tvorbou. Do češtiny uváděl především anglo-americké autory (Byrona, Burnse, Moora, Poea) – v témže ročníku *Lumíra* zveřejnil článek o Poeovi a Longfellowově „Hiawathě“ – přičemž dle Bohuslava Mánka pocíťoval básnickou spřízněnost pouze s Burnsem, u ostatních literátů rozhodovala jejich proslulost⁸⁹. Tu si Tennyson již vydobyl. Umělecké cítění pozdního romantika⁹⁰ pak Kaizl projevil ve výběru z básnickovy tvorby – rozhodl se pro lyrické skladby (novo)romantického ladění: „Píseň rohův“ (Blow, Bugle, Blow), skladbu uvozující čtvrtou část rozsáhlé básně „Princezna“ (The Princess), „Bij, bij, bij“ (Break, Break, Break) a „Klaribel“ (Claribel), kterou Tennyson označoval jako melodii („A Melody“).

Kaizl překlady doprovodil pěti řádky věnovanými autorovi originálů. Obsahují několik (ne příliš významných) nepřesností: básník se narodil roku 1809 (v poznámce: okolo 1810), úspěšnou byla básnická sbírka třetí (nikoli druhá)⁹¹. Kaizl přejímá představu Tennysona jako lyrika a konstatuje jeho významné postavení. Tyto dvě informace čtenář získává jako první. Stručné zmínky o počátečním neúspěchu tedy nemusí věnovat pozornost, naopak si může zapamatovat, že Tennysonovo postavení je oficiálně uznáno – Kaizl zmiňuje Tennysonův titul dvorského básníka, „poet laureate.“

Povšimněme si také, že přestože se Kaizl opírá o hodnocení (rozuměj pozici) Tennysona po roce 1850, samotná poznámka tímto rokem končí. Stejným datem jsou ohraničena i vydání

⁸⁵ za celý rok fungování časopisu bylo odebráno 346 výtisků (J. P. [POSPÍŠIL, Jaroslav]. Doslov vydavatele. *Obzor*, 1855. Dostupné také z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.30000093628455;view=1up;seq=5>)

⁸⁶ „...tímto vydávání *Obzoru* *zavírám*“ (J. P. [POSPÍŠIL, Jaroslav]. Doslov vydavatele. *Obzor*, 1855. Dostupné také z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.30000093628455;view=1up;seq=5>)

⁸⁷ Edm. Bř. K. (KAIZL, Edmund Břetislav). Z básní Alfreda Tennysona. *Lumír*. 1856, roč. 6, č. 15, s. 337–338. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Lumir/6.1856/15/337.png>

⁸⁸ Heslo Edmund Břetislav Kaizl [online]. 2013 - 2019 © LemonBone s.r.o. [cit 2019-03-04] Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/3019/uvod>

⁸⁹ FRY, Alena. *Recepční proměny Edgara Allana Poea v rukou jeho českých překladatelů a vykladačů* [online]. Sioux Falls, 2014. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103137/?lang=en>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta, s. 18, poznámka 18

⁹⁰ o tomto uměleckém citění E. B. Kaizla MÁNEK, Bohuslav, Dreams of the Great Past in Czech Romantic Poetry: Edmund Břetislav Kaizl and His Poem Křivoklád. In: VRÁNKOVÁ, Kamila a KOY, Christopher Erwin, ed. *Dream, Imagination and Reality in Literature*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. South Bohemian Anglo-American Studies. ISBN 978-80-7394-006-5.

⁹¹ pokud nepočítáme „Poems by Two Brothers“, pak Tennyson vydal nejprve „Poems, Chiefly Lyrical“, poté „Poems“ (1833) a úspěchu se dočkal se třetí sbírkou „Poems“ (1842)

předloh překladů. „Píseň rohův“ je z roku 1849, „Bij, bij, bij“ z roku 1842, „Klaribel“ spatřila světlo světa už v oné „zavržené“ sbírce z roku 1830. Nynější sláva ozařovala všechnu tvorbu Tennysonovu, tudíž není přečinem představit její původně odsuzovanou část.

Básnické hříčky, vybavené veškerou krásou zvuků a obrazů, svrchovaně estetické, ovšem bez ideového poslání. Smyslové zachycení krásy, romantické drobnosti, které korespondují z Kaizlovým vlastním anachronickým romantismem. Výběrem z básníka hlásá oprávněnost romantismu a sděluje, že minulost (v níž byly básně napsány) je krásnější než přítomnost (kterou opomíjí).

Ve všech skladbách se Kaizl vypořádává s Tennysonem coby mistrem básnické formy. V „Píseň rohův“ dodrží úspěšně náročnou rýmovou strukturu včetně rýmů vnitřních (které např. Sládek ve svém překladu vypustí) i pravidelně jambické metrum originálu. Nepravidelné metrum básně „Bij, bij, bij“ naopak činí překladateli určité potíže (záměna metrického půdorysu 9. a 10. verše), které vyvažuje jeho snaha zachovat hláskovou výstavbu verše druhého, byť Tennysonovu asonanci s písmenem *o*

*On thy cold, grey stones, o sea*⁹²

nahrazuje aliterací písmene *s*

moře, v šedé skály své.

V „Klaribel“ překladatel upouští od dosavadní věrnosti a v určitých verších se od významu originálu mírně odchyluje. Drží se rýmového schématu, aliteraci 9. verše

At eve the beetle boometh

přesouvá do půvabného verše 11:

v poledne včela víří.

V souladu s tvrzením Mánka a rozбором Kaizlových překladů Poea provedeným Alenou Fry⁹³ cítíme snahu o věcnou i formální přesnost – věrnost předloze – i v překladech Tennysona. Eufonické kvality jsou však nižší (a nedosahují kvalit originálu), než jaké shledává u překladů z Poea Fry⁹⁴.

Kaizlova snaha o zachování rýmového schématu, rozměru veršů, zvukových kvalit i motivické posloupnosti předběhne nejen svou dobu, ale i tendence následujícího období. V něm bude Tennysonův verš rozšiřován, rozmanitost meter bude stírána (nivelizována), rýmová schémata budou měněna, motivy substituovány. Důležitý znak Kaizlova překladu však bude zachován: po celé sledované období se bude překládat přímo z anglických originálů⁹⁵, nikoli z evropských překladů.

⁹² texty všech citovaných originálů vychází z knihy: The Works of Tennyson. New York: Macmillan, 1916, editované Hallamem Tennysonem, nebude-li uvedeno jinak

⁹³ FRY, Alena. *Recepční proměny Edgara Allana Poea v rukou jeho českých překladatelů a vykladačů* [online]. Sioux Falls, 2014 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103137/?lang=en>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta, s. 25

⁹⁴ *ibid.*, s. 25

⁹⁵ o překladu z anglického originálu svědčí motivická posloupnost i letmé srovnání s tehdy dostupnými německými překlady, v nichž jsou motivy jiné a jinak řazené

Ve výběru básní a chápání Tennysona bychom mohli Kaizla označit za předvídatvého. Jím zvolený směr – Tennyson jako vládce nad básnickou formou – po prvotním upřednostnění Tennysona-tvůrce morálních příběhů převáží. Lumírovští překladatelé se Kaizlovi přiblíží i v okruhu vybíraných básní – písně „Princezny“ zaujmou Sládka i Vrchlického (z odlišných důvodů je přeloží František Krsek, jednu z písní uvede Antonín Klášterský), drobné básně reprezentované skladbou „Break, break, break“ budou uváděny v celém sledovaném období. Jen „Klaribel“ se ukáže jakousi slepou uličkou – ze série „ženských portrétů“⁹⁶ přeloží Sládek pouze „Marianu“⁹⁷ (Mariana), na Kaizla naváže Vrchlický (znovu přeloží „Claribel“ [Claribel] a přidá k ní „Lilian“ [Lilian]⁹⁸).

Tennyson díky Kaizlovi zasáhne také do původní české tvorby. Přeložený úryvek (první strofu) básně *Love Thou Thy Land* („Láskou kochej vlast' svou milou“) zařadí Kaizl coby motto do své básně *Fénix*, publikované v témže ročníku Lumíra⁹⁹. Tímto úryvkem sice navazuje na článek Obzoru a reflektuje požadavky na vlastenecká témata básnické tvorby, zároveň je to však stále zasněný pohled romantika do minulosti.

Na svou dobu velmi kvalitní překlady Edmunda Břetislava Kaizla však neinspirovaly jiné překladatele ani nevyvolaly masivní zájem o Tennysona. Snad proto, že jich bylo málo, snad proto, že rozněžnělé obrazy bez reálného ukotvení a bez morálního poslání nedokázaly zaujmout. Český čtenář si musel počkat téměř devět let, než k němu byl opět uveden „nejvýtečnější“ z anglických básníků.

3.3. Antistrofa: 1865–1875

Druhé číslo druhého ročníku Literárních listů přineslo v lednu svým čtenářům vcelku obsáhlý článek nazvaný *Literatura anglická*¹⁰⁰, v němž Primus Sobotka (1841–1925) rozebral i nejnovější Tennysonovu sbírku básní: „Enoch Arden and Other Poems“.

Nedávno publikovanému Tennysonovu výtvaru se dostalo čestného místa v čele článku. Úvod recenze, který hýří metaforami a přirovnáními (v nichž se shledáváme s motivy líbeznoti, lahody a půvabu), prozrazuje člověka nadšeného z nových literárních dojmů snad až příliš – mladého studenta? Sobotka, tehdy čtyřiaadvacetiletý, dokončoval svá vysokoškolská studia¹⁰¹.

⁹⁶ básně, v nichž vystupují Tennysonovou imaginací stvořené (vyjma „Mariany“ a „Isabely“) hrdinky a které nesou jména těchto hrdinek. Tento cyklus je součástí „Básní převážně lyrických“ (Poems, Chiefly Lyrical) a „Básní“ (Poems) z roku 1833 a představuje onen typ jazykových a tematických „rozmarností“, pro něž kritika Tennysona napadla

⁹⁷ část této básně uveřejní ve svém článku v Osvětě (J. V. Sládek [SLÁDEK, Josef Václav]. Alfred Tennyson. *Osvěta*. 1876, roč. 6, č. 4, s. 243. Dostupné také z: http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae867&q=osv%C4%9Bta#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:4e57fd00-cc40-11e4-b880-005056825209)

⁹⁸ zahrne je do sbírky *Vybrané básně Alfreda Tennysona* vydané roku 1906

⁹⁹ Edm. Bř. K. [KAIZL, Edmund Břetislav]. *Fénix* (báseň). *Lumír*. 1856, roč. 6, č. 21, s. 490. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Lumir/6.1856/21/490.png>

¹⁰⁰ Sob [SOBOTKA, Primus]. *Literatura anglická. Literární listy* 1865, roč. 2, č. 2, s. 41–44. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_zJJAQAAMAAJ

¹⁰¹ na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Převzato z: heslo Primus Sobotka [online]. 2013 - 2019 © LemonBone s.r.o. [cit. 2019–03–07]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2855/uvod>

Právě roku 1865 také literárně debutoval¹⁰² a své nadšení pro literaturu projevoval účastí na schůzkách literárního odboru Umělecké besedy¹⁰³.

Oslavu básníka následuje nadšené líčení půvabu společného všem básním, na nichž Sobotka oceňuje nejen „krásu veršů“, ale především „popis sebenepatrnější stránky lidského bytí“. Očekávali bychom snahu toto tvrzení doložit, tedy rozbor několika čísel sbírky. Sobotka se však věnuje dvěma „předním básním sbírky této“ – „Enochu Ardenovi“ (Enoch Arden) a „Aylmer's field“. U obou básní je popsán děj, přičemž próza je prokládána přeloženými ukázkami. Jen drobný závěrečný odstavec zmiňuje několik dalších děl – „Tithona“ (Tithonus), „Sea dreams“ a „The grandmother“.

Přestože recenze Enocha Ardena ještě jasně nevyjadřuje Sobotkův názor na Tennysonovo dílo, lze z ní vytušit příklon k morální stránce výkladu básní britského barda. Dvě podrobně probírané básně jsou příběhy o milosrdenství a soucitu. V „Enochovi“ se námořník, který byl považován za mrtvého, vrací domů, kde jeho manželka Annie žije provdána za jiného. Enoch se rozhodne nekalit štěstí nové rodiny a nepoznán ve vesnici umírá. Je vzorem ctnosti, křesťanského milosrdenství – obětuje se ve prospěch jiných. Nejen Enoch však jedná ctnostně. I jeho manželka k novému sňatku svolí až po několika letech, neboť Enocha miluje a věří, že je živ. Své lásky k nezvěstnému manželovi se vzdává ve prospěch dětí, neboť těm může dopřát pohodlí „nový otec“, Filip, přítel Enochův. Ten sám se od doby, kdy Enoch vyplul na moře, o jeho rodinu stará a děti i Annie zbožňuje.

„Aylmer's field“ pak pojednává o tragickém konci lásky mezi příslušnicí šlechty a příslušníkem nižšího stavu¹⁰⁴, který zapříčiní dívčin otec, příliš hrdý, pyšný na vznešenost svého rodu. Báseň není jen alegorickým kázáním o svátosti lásky, která musí překonávat rozdíly ve společenském postavení – stává se i doslovným kázáním, jež na dívčině pohřbu vede bratr zamilovaného mladíka, místní farář. Po kázání se sice dívčini rodiče kají, ale je pozdě – smrt dvou lidí (mladík spáchá sebevraždu) už nelze vykoupit, a tak umírají a s nimi umírá i jejich pyšné sídlo. Jeho místo zabere příroda, která hlásá návrat k dobrému, přirozenému řádu věcí.

Článek končí Sobotka přáním, aby někdo „básně tyto (tj. básně obsažené ve sbírce „Enoch Arden“) do češtiny přeložil“. Přání si nakonec vyplní sám. V dubnu představí čtenářům Zlaté Prahy „Ukázky z překladů Tennysona“¹⁰⁵, do nichž zahrne skladby „Kadeř“ (The Ringlet) a „Requiescat“ (Requiescat). Jako by překlady navázal tam, kde skončil Kaizl. Drobné rýmované skladby s působivými obrazy – kadeří připomínající upalovanou kacířku a klidem vodní hladiny, jenž se podobá tichu smrti. Slovní rozmary básníka. Možná vyjadřují okouzlení „krásou a rytmem řeči, souměrem“, o nichž Sobotka hovoří ve své recenzi. Ovšem jeho další příspěvky (teoretické i překladatelské) vztahující se k básnictví a Tennysonovi již

¹⁰² přeloženou povídkou „Vypravování starého mládence“ A. M. Diazové a původní povídkou „Márinka“ – obě publikoval v „Literárních listech“ roku 1865 (M. A. Š. [?]). Naše vyobrazení: Primus Sobotka. *Světozor*. 1884, roč. 18, č. 33, s. 399. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/18.1884/33/399.png>.)

¹⁰³ PRAŽÁK, Albert. Přípravy k Schulzově, Hálkově a Nerudově »Poesii světové«. *Listy filologické / Folia Philologica*. 1912, roč. 39, s. 264. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:0615da13-4bfd-11e1-8339-001143e3f55c?page=uuid:0615da14-4bfd-11e1-8339-001143e3f55c>

¹⁰⁴ byt' zde nalézáme i motiv Romea a Julie, neboť Tennyson naznačuje, že mladík má podobně vznešené kořeny jako šlechtická dívka

¹⁰⁵ SOBOTKA, Primus. Ukázky z překladů Tennysona. *Zlatá Praha*. 1865, roč. 2, č. 7, s. 75. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPraha/2.1865/7/75.png>

jasně svědčí o jeho hledání morálky, děl s mravně přidanou hodnotou¹⁰⁶. Ve své obraně Tennysona ze září roku 1865 vychvaluje prostotu, uměřenost jeho formy.

Básně stojící v rozporu (neboť morální poselství nenesou) s jeho vírou v morální poslání básnictví proto považují za demonstraci překladatelských schopností. Před publikací nerýmovaných děl chce dokázat, že taková díla nevybral z důvodu snadnějšího převodu, ale z důvodů jiných, nesouvisejících s formou.

Jako demonstrace schopností ovšem básně poněkud selhávají. Zatímco Kaizl se pokoušel vyrovnat s rozměrem Tennysonových veršů, Sobotka verše rozšiřuje a zaměňuje jejich metrické půdorysy. To nemůžeme příliš vytýkat, jedná se o oprávněný prostředek. Ovšem v rýmech Sobotka selhává – rýmuje nepřizvučnou a přizvučnou slabiku, užívá gramatických rýmů. Viz ukázkou (druhou strofu básně):

My ringlet, my ringlet,
That art so golden-gay,
Now never chilling touch of Time
Can turn thee silver-gray;
And a lad may wink, and a girl may hint,
And a fool may say his say;
For my doubts and fears were all amiss,
And I swear henceforth by this and this,
That a doubt will only come for a kiss,
And a fear to be kiss'd away.
'Then kiss it, love, and put it by:
If this can change, why so can I.¹⁰⁷

„Kadeřko má, kadeřko má,
tvé prstence zlaté se **vinou**,
teď nikdy se mrazný času prst
jich stříbrnou netkne **šedinou**;
necht' ukazuje dívka, kývá hoch,
a blázen bájí bájí **svou**:
tentam jest pochyb můj i **strachování**,
ba přísahám, že pochyb nás pohání
jen proto, že se mu chce **zulíbání**
a strach, aby byl slíbán mnou.“
„Nuž zlíbav ji uschovej, láska má;
může-li ona se změnit, pak mohu i já.“

Abychom dosáhli shody v přízvuku¹⁰⁸ rýmů, musíme příklonku „se“ považovat za přízvučnou slabiku, která vytvoří celek /'sevi , nou/. Rým **strachování/zulíbání** připomíná spíš lidovou poezii, navíc jeho přízvukování neodpovídá přízvukům slova „pohání“. Naopak obrazy jsou přeloženy dobře – půvab si uchovávají „zlatě se vinoucí prstence“ i „mrazný prst času“. Předností překladu je i jeho srozumitelnost (ta je trochu nižší u básně „Requiescat“). Sobotkovy překlady můžeme charakterizovat jako usilující o motivickou, obsahovou věrnost, usilující o srozumitelnost, jíž obětují rozměr verše. Takto lze charakterizovat jeho metodu i u dalších překladů Tennysona, které jsou ovšem už přeci jen formálně vytříbenější.

Svým překladem „Kvítku“ (The Flower), zveřejněným v červnovém Lumíru¹⁰⁹, se Sobotka dostává napůl cesty od „demonstrace schopností“ k překladům morálně vyznívajících děl. Rytmicky je „Kvítek“ zvládnut lépe, byť úplně neodpovídá rozměrům originálu. Počet slabik překladu je předloze (oscilující kolem šesti slabik) velmi blízký (šest slabik). Naopak narušeno je rýmové schéma: první čtyři strofy, v originálu střídavě rýmované, mají v překladu

¹⁰⁶ SOBOTKA, Primus. O překladech v novočeské literatuře. *Osvěta*. 1877, roč. 7, č. 4, s. 304–310. Dostupné také z: http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae867&q=osv%C/4%9Bta#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:68c25f60-cd89-11e4-9c07-5ef3fc9bb22f

¹⁰⁷ text převzat z: <http://www.telelib.com/authors/T/TennysonAlfred/verse/enocharden/ringlet.html> (právě tato báseň se nedostala do vydání básní, z něhož jinak vycházím)

¹⁰⁸ nejen běžného, ale i metrického (poslední slabika na přízvučné pozici)

¹⁰⁹ SOBOTKA, Primus. Kvítek. *Lumír*. 1865, roč. 12, č. 23, s. 353. Dostupné také z: <http://archiv.uc/l.cas.cz/index.php?path=LumirII/1.1865/23>

po vzoru posledních dvou slok předlohy rým přerývaný (schéma abcb). Díky tomu jsou rýmy kvalitnější a neshoda přízvuku se objeví jen jednou (korunou / dobou).

Kvítek zachycuje vztah společnosti a jedince, pokrytecké chování většiny. Zapadá do májovské¹¹⁰ koncepce literatury, která hledá jedincovo místo ve společnosti a vztah mezi jednotlivcem a lidstvem¹¹¹. Sama báseň však zatím pouze popisuje, nepředstavuje možnosti jedincova chování.

Tyto možnosti ukáže „Enoch Arden“, který zůstane Sobotkovou nejoblíbenější básní¹¹², vydá tři verze jejího překladu (dvě z nich knižně) a bude s ní spjat. Sám překlad bude hodnocen kladně¹¹³ a zajistí trvalou přítomnost Tennysona coby tvůrce morálních básní v českém povědomí.

Sobotka alespoň část svého překladu Enocha Ardena vyhotoví před koncem dubna, neboť úryvky z něj předčítá 29. dubna toho roku na schůzi Umělecké besedy¹¹⁴. Celou báseň pak předloží čtenářům Literárních listů ve třech červencových číslech¹¹⁵. V tomto prvním překladu ještě trochu zápasí s Tennysonovým blankversem; na přízvuchnou pozici se občas dostávají nepřízvučné slabiky dvojslabičných slov (např. „jak číše v pláň vehlouben tam **bují**“), verš zahajuje daktylotrochej.

Přes tyto občasné nepravidelnosti lze překlad blankversu označit za zdařilý, jednoznačně zachovávající jambický půdorys. Většinu jambických řad Sobotka začíná tradičním monosylabem, užívá ovšem často daktylské zahájení běžné v české poezii, zřídka použije i pětislabičná slova (např. „**nechávejice** v písku malinké“). Díky tomu se verš nestává monotónním a ve srovnání s pozdějším Křskovým překladem je pro čtenáře příjemnější. Větší rozmanitostí zahájení směřuje k větší přirozenosti, blízkosti mluvenému projevu.

Rozmanitost zahájení však neznamená rozmanitost metrického půdorysu. Tennyson s blankversem někdy zachází (v duchu anglické tradice) jako s trochejskou či daktylskou řadou. Pro Sobotku je však dominantní představou „jambický pentametr“ a změny metra nereflktuje.

„Na holém stromku čermák beztěchý	On the nigh-naked tree the Robin piped
si zacvrlikal, a mhlou kanoucí	Disconsolated, and thro' the dripping haze
se snesla mrtva listu mrtvá tíž	The dead weight of the dead-leaf bore it down:
i zhustlo krápění, a hlubší tma...“	Thicker the drizzle grew, deeper the gloom...

¹¹⁰ víme, že Sobotka si dopisoval s nejdůležitějšími představiteli májovské generace, a lze předpokládat, že souzněl s jejich názory (heslo Primus Sobotka [online]. 2013 - 2019 © LemonBone s.r.o. [cit 2019-03-08] Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2855/uvod/>)

¹¹¹ a také novou občanskou morálku, „člověka vůbec“ (HOLÝ, Jiří; JANÁČKOVÁ, Jana; LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 267)

¹¹² „bez odporu nejkrásnější báseň T.“ (Sob. [SOBOTKA, Primus]. Tennyson, Alfred (heslo). In: *Slovník naučný*. Praha: Ignác Leopold Korber, 1872)

¹¹³ „...Pr. Sobotka na jazyk náš převedl s jemností, jaké tato tklivá báseň zasluhovala.“ (SLÁDEK, Josef Václav. Alfred Tennyson. *Osvěta*. 1876, roč. 6, č. 4, s. 244)

¹¹⁴ PRAŽÁK, Albert. Přípravy k Schulzově, Hálkově a Nerudově »Poesii světové«. *Listy filologické / Folia Philologica*. 1912, roč. 39, s. 264. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:0615da13-4bfd-11e1-8339-001143e3f55c?page=uuid:0615da14-4bfd-11e1-8339-001143e3f55c>

¹¹⁵ SOBOTKA, Primus. Enoch Arden. *Literární listy*. 1865, roč. 2, č. 15, s. 349–351; č. 16, s. 374–376; č. 17, s. 400–404. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=I9c6AQAAMAAJ>

Nelze souhlasit s názory Tomáše Rodra¹¹⁶, které se úryvku týkají. V originále jsou první dva verše trochejské, jak Rodr správně určuje. Naopak celý český úryvek je jambický. Tak jej vyhodnocuje i Rodr. Protože však Sobotkovy verše v ostatních částech skladby hodnotí obecně jako trochejské, dochází k názoru, že v těchto čtyřech verších se Sobotka pokusil napodobit změnu v rytmu originálu. Jestliže Tennyson užil pro anglickou poezii „netypické“ trocheje, Sobotka užil pro češtinu podobně atypické jamby.

Úryvek však dokládá přesný opak snah přiblížit se rytmické rozmanitosti originálu. Jamb je v překladu stále přítomný, je užit i na místech, která jsou v předloze jiného metrického půdorysu. Sobotkův překlad má tak nivelizační tendence.

Připravuje tak na paradoxy lumírovského překladu. Ten sice hlásá věrnost formě, tato věrnost je však velmi „výběrová“. Je určen její dominantní motiv (u Sobotky „jambický“ a „pentametr“), další formální složky mohou být zastírány, měněny, rušeny. Překlad v rukou českých básníků často směřuje k větší pravidelnosti, harmonizaci. Neboť předloha je spíše inspirací pro formu než závazným předpisem.

Lpění na „jambickém pentametu“ se projevuje u Sobotky i v zakončení verše. Zatímco dnešní překladatelské praxe často rozšiřuje blankvers o nepřízvučnou slabiku, devatenácté století jednoznačně trvá na přízvučné pozici jako pozici poslední. Sobotka ji ovšem obsazuje občas výrazy, které přízvuk nemají:

„a choť svou žebračkou. I modlil se“

Příklonka „se“ vytváří se slovem „modlil“ daktylskou stopu, trojslabičné zakončení, pocitované jako mužské. Graficky je však osamostatněna a tak ji vnímáme jako nepřízvučné monosylabon na přízvučné pozici. Zatímco u Sobotky výskyt takovéhoto zakončení není příliš častý, u pozdějších překladů Františka Krska bude poměrně hojný.

V září pak Tennysonem podpoří další aspekt májovských literárních bojů. V jeho očích neoprávněnou kritiku sbírky „Enoch Arden“ (mezitím v Literárních listech referoval¹¹⁷ o jejích prodeích v Americe a oblibě, jíž se těší) v německém týdeníku „Augs[bürger] allg[eimeine] Zeit[ung]“ Sobotka cupuje v zářijových Literárních listech¹¹⁸. Byť na začátku článku uznává, že první německé kritiky náležitě uznaly velkolepost posledního Tennysonova počínu, po dočtení článku se čtenář nemůže zbavit dojmu, že celá německá kultura je vinna zastíráním pravdy a manipulací s fakty. Uvědomuje si, že může věřit pouze té české, která informuje objektivně, čerpá výhradně z relevantních zdrojů, z originálů a chápe zahraniční autory správně.

Konec roku pak český čtenář může využít k tomu, aby o Tennysonovi přemýšlel a začal uplatňovat jím požadovanou zásadu milosrdenství, soucitu a obětování se (pro druhé). Tyto úvahy mohou probíhat v klidu nerušeném žádným dalším „tennysonovským“ podnětem.

¹¹⁶ RODR, Tomáš. *The Czech Translations of Alfred Lord Tennyson and John Keats* [online]. Brno, 2006 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vnkyz>. Bakalářská práce (neobhájená). Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, s. 12–13

¹¹⁷ SOBOTKA, Primus. Výhled na rok 1864. *Literární listy*. 1865, roč. 2, č. 6, s. 139. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=I9c6AQAAMAAJ>

¹¹⁸ SOBOTKA, Primus. Alfred Tennyson a kritikové němečtí. *Literární listy*. 1865, roč. 2, č. 22, s. 522–524. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=I9c6AQAAMAAJ>

Zdá se, že stěhování k hraběcí rodině Dobřenských¹¹⁹ a povinnosti vychovatele celý rok plně poutaly Sobotkovu pozornost i jeho síly. Roku 1866 nevydává žádný překlad Tennysona. Po roce se však služba zřejmě stane rutinou, běžnou součástí jeho života, a tak v září roku 1867 publikuje v Květech¹²⁰ „Sestry“ (The Sisters¹²¹).

Formální vytříbeností (rýmy, rozmarným užitím dvou refrénů) jako by báseň navazovala na Sobotkovy demonstrace překladatelské dovednosti – básně „Kadeř“ a „Requiescat“ (je však vyzrálejší, pravidelný jambický půdorys Sobotka zachovává a rýmy si přízvučně odpovídají). Ve skutečnosti ale příběh spravedlivé msty na krutém šlechtici souznívá s morálním poselstvím Ardena a s představou Tennysona aktuálního a majícího co sdělit.

Morálka jednotlivce řešená v Ardenovi se však proměňuje v morálku společenskou, v otázku, kdo je nositelem ctností ve společnosti. Stanoviska májovců, která v té době doznala určitého zpřesnění, když se literáti začali výrazněji věnovat současnosti (nikoli ideálu promítanému ve věčnosti) a politické situaci¹²², se odráží i v Sobotkově překladatelské tvorbě.

Tennyson v básni vypravuje o dvou sestřích, z nichž jednu svede krásný hrabě. Ženě však pocit hanby přivodí smrt a prosí sestru, aby její smrt pomstila. Báseň lze vykládat jako příběh, v němž je níže postavený člověk¹²³ vystaven zlovůli zkaženého příslušníka vyšších vrstev, který hezky „jen vypadal“ („Ó, hrabě tak hezky vypadal“). Morální kredit celé vrstvy dává jednotlivci oprávnění přestoupit páté přikázání. Vykořisťovaná vrstva, které šlechta z rozmaru „působí smrt“, se rukou ženy mstí za hanbu a příkoří.

Takto si báseň mohl vykládat Sobotka i tehdejší čtenář. Mohli v ní vidět paralelu se současnou situací: prostý (český) lid byl podveden, zneužit šlechtou (vyššími vrstvami). Po porážce Rakouska v prusko-rakouské válce a rakousko-uherském vyrovnání se politika „pasivní rezistence“, uplatňovaná vyššími vrstvami (šlechtická „Strana konzervativního velkostatku“)¹²⁴, musela jevit jako prostředek, který nadále nemůže prospět snaze o větší samostatnost království. Politická reprezentace (jež tak „hezky vypadala“) zneužila důvěru dobrého člověka. Proti prohnulosti české politické reprezentace musí být nalezen doklad ušlechtilosti národa – zmiňovaný venkovský, prostý, dobrý člověk.

¹¹⁹ HOSKOVEC, Ladislav. Sobotka, Primus. Botany.cz [online] 11. 2. 2009. [cit 2019–03–07]. Dostupné z: <https://botany.cz/cs/sobotka>

¹²⁰ SOBOTKA, Primus. Sestry. Květy. 1867, roč. 2, čís. 11, s. 95. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:cb67a644-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:12f5f/a6b-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

¹²¹ Ty, které Tennyson uveřejnil ve svých „Básních“ z roku 1833 a 1842 (Tennyson napíše později báseň se stejným názvem [The Sisters] a uveřejní ji ve své sbírce „Ballads and Other Poems“ roku 1880)

¹²² jak upozorňuje POLÁK (v souvislosti s almanachem Ruch), zvýšili májovci v té době své úsilí postavit se politickému útlaku (POLÁK, Karel. Sládkovo místo v české literatuře. Česká literatura. 1957, roč. 5, č. 2, s. 162. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/5.1957>). Zajímavou paralelu se Sobotkovým využitím Tennysonova jména je Sládkova publikace Irských melodií, které jsou jeho vlastními výtvoři, svým názvem však odkazují k „Melodiím“ Thomase Moora, slavného básníka (ibid., s. 161)

¹²³ z básně nevyplývá, že sestry musí být z nejnižších vrstev (skoro naopak, mstící se žena zve hraběte do domu a vystrojí mu hostinu). Báseň lze číst i jako variaci na příběh Samsona a Dalily (žena hlavu hraběte klade do klína, muž uspí a češe jeho kadeře) – Samson tohoto příběhu sice zhřešil a Dalíla je v právu, přesto je msta stejně odsouzeníhodná jako onen biblický čin směřující proti Bohu

¹²⁴ viz „Zemské volby v Čechách 1870“ [online]. [cit. 2019–03–08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zemské_volby_v_Čechách_1870

Ctnosti venkova jsou tématem „Dory“ (Dora), kterou Sobotka vydal v únoru roku 1868 opět v *Květech*¹²⁵. Básně, v níž statkář Allan nejprve vyžene svého jediného syna Viléma (William), aby na konci působením své neteře Dory prozřel a přijal do rodiny svého vnuka, dítě mrtvého syna. Dora je zde zářný příklad ctností – na rozdíl od Viléma ctí na začátku básně vůli svého strýce (který se jí ujal a Dora jej chápe jako otce), je pokorná, trpělivá. Ctnost poslušnosti však poté podřídí milosrdenství, odpuštění a soucitu a podobně jako Enoch Arden se obětuje, zapře své vlastní city, aby umožnila štěstí jiného.

V Allanovi je pak zachycen člověk, který sice chybuje, ale coby venkovan si své chyby nakonec uvědomí. Zvítězí v něm dobro: kaje se, odpouští a miluje rodinu. Celou básní tak prolíná motiv (křesťanského) odpuštění a milosrdenství, které na konci vítězí jako největší z ctností, nadřazené poslušnosti, druhému přikázání i běžnému řádu věcí. Báseň vyzývá k následování příkladu Dory a Allana, slaví přirozený cit venkova pro dobro – ten může být dočasně narušen, vždy však zvítězí.

Téma milosrdenství a soucitu spojuje *Doru* s „Godivou“ (Godiva), kterou Sobotka publikoval v prosinci roku 1869 v *Květech*¹²⁶. Tento příběh apeluje na projevování nejvyšších z ctností, milosrdenství a soucitu: ne u přirozeně dobrého venkovského lidu, ale u šlechty. Završuje onen trojdílný komentář tehdejší situace: lid je utiskován panstvem (Sestry), přitom je dobrý (Dora), proto by měla šlechta dbát jeho požadavků, soucítit s jeho stavem a přiblížit se mu – jako Godiva.

„Godiva“ (Godiva) požaduje sounáležitost člověka (jakkoli vysoce postaveného) s lidem. Manželka krutého hraběte se rozhodne vyplnit libovolný příkaz svého manžela, pokud chudému obyvatelstvu města Coventry odpustí daň. Hrabě jí přikáže, aby nahá projela na koni městem tam a zpátky. Ctnostná a cudná Godiva zprvu váhá (pochybnosti i pochybení na cestě k dobru je možné připustit), ale soucit s lidem vítězí nad jejím studem. Godiva příkaz vyplní a „zjedná si lesk na věky“.

Příběh v sobě skrývá i další exemplum: neřest je trestána. Chlípny muž toužící spatřit nahou Godivu oslepne ještě předtím, než přiloží oko ke skulině dveří, které byly na rozkaz Godivy zatlučeny.

Byť by se mohlo zdát, že tento Tennyson-moralista musí být českým specifíkem podmíněným konkrétní dobou a výlučnými politickými podmínkami, opak je pravdou: nikdy jsme se více nepřiblížili tendencím evropské recepce. Tennyson žádající morální chování, mravnost a dobro dominoval evropským překladům tehdejší doby: „Godiva“ a „Dora“ patřily k nejpřekládanějším dílům¹²⁷. Specificky česká je možnost výrazně aktualizovaného čtení básní.

¹²⁵ SOBOTKA, Primus. Dora. *Květy*. 1868, roč. 3, č. 7, s. 54 a č. 8, s. 62. Dostupné také z: <http://www.digital/niknihovna.cz/mzk/view/uuid:cb6a8c9d-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:12e5f5/38-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

¹²⁶ SOBOTKA, Primus. Godiva. *Květy*. 1869, roč. 4, č. 48, str. 382. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:cb6fbd35-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:12bbf/ef1-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

¹²⁷ORMOND[OVÁ], Leonée. Introduction. In: ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978–1–4411–1419–8, s. 4–5. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

Na Sobotkův obraz Tennysona slavicího „dobro venkova“ naváže Alois Kotrbelec (1849–1918), který v dubnu roku 1869 v Umělecké besedě přednáší ukázky svých překladů britského „poety laureata“¹²⁸. Zcela jistě mezi nimi zazněly i úryvky z „Máje královny“ (The May Queen), kterou v únoru roku 1870 otisknou Květy¹²⁹. Zatímco tehdejší čtenáři ji pod vlivem Sobotkových překladů pravděpodobně četli jako doklad o dobru venkova, které se projevuje v jeho kráse, za šest let bude báseň Sládek čtenářům Osvěty prezentovat jako dokonalý příklad „vystižení jemné nálady.“

Idyla ve třech oddílech oslavuje krásu, zvyky, nevinnost i prostotu venkovského prostředí, kterým žehná umírající dívka. Motivem venkova je sice spjata se Sobotkovou představou Tennysona, rýmem a atypickým metrem však směřuje k další fázi české recepcce, v níž se Tennyson uplatní jako veličina estetická, nikoli morální. Kotrbelec se v překladu vyrovnával se sdruženým rýmem, který je po vzoru předlohy mužský (či daktylský), refrémem (opakujícím se v každé ze strof), nepravidelným metrem a proměnlivou délkou verše. Sdružený rým zachovává, rozrušuje i k trocheji směřující metrum, délku verše však učiní pravidelnou – jeho verš má šestnáct slabik. Časté opakování a další figury obětuje v zájmu věrnosti předloze po stránce obsahu. Tato motivická věrnost, které je podřízena věrnost formální, je další spojnici mezi Kotrbelcem a Sobotkou.

Vydání šestého dílu Riegrova slovníku naučného mohlo konečně uspokojit případný zájem čtenářů dozvědět se něco o Tennysonově životě a dosud nepřełożené tvorbě. Autorem hesla „Tennyson Alfred“ byl Primus Sobotka¹³⁰. Tennyson se dočkal necelých dvou sloupců, tolika se dočkal i Byron. Zatímco u Byrona se většina textu obírala jeho životem a tvorbu jen letmo nastínila¹³¹, Tennysonovu životu se věnuje pouze prvních sedm řádků odstavce navazujícího na klasické konstatování Tennysonova postavení („jeden z nejlepších současných básníkův ang.“) a sedm řádků, které heslo uzavírají. Heslo především objasňuje Sobotkův pohled na Tennysonovu tvorbu. Vrchol jeho tvorby spatřuje v dílech současných: sbírce Enoch Arden a tehdy průběžně publikovaných „Idylách královských“ (Idylls of the King), z nichž si nejvíce cenil Guinevere. „Bez odporu nejkrásnější básní“ mu zůstává Enoch Arden. A to pro „neličenou prostotu, tragickou hloubku a něžný cit“. Souhlasí s odsudkem Tennysonových básní z roku 1830, které „nesáhl[y] do života skutečného, aby vylíčil[y] lidské city a tužby[...]“. Z básní z roku 1833 oceňuje jen ty „udeřivší na strunu života“. Básníkem, který si „pojistil své místo“, se mu Tennyson stává až roku 1842, kdy po devíti letech mlčení vydá další sbírku básní. I z této však oceňuje jen několik děl, mezi nimi Godivu, Doru (u kterých odkazuje na své překlady v Květech), „Locksley hall“.

Čtenář se tak opět setkává s tvůrcem, na němž si má cenit jeho směřování k morálce, jeho obrazů dobrého života a vyzývání k ctnosti a jemuž má odpustit chyby („podávání fraseologické a metrické mistrnosti“, „klinkající hříčky ve slovech“) jeho mládí.

¹²⁸ Národní listy. 1869, roč. 9, č. 342, s. 3. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:ef5446fc-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:cb9fb0d1-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

¹²⁹ KOTRBELEC, Alois. Máje královna. *Květy*. 1870, roč. 5, č. 5, s. 38 a č. 6, s. 46. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:cb700b5e-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:12be/221d-435e-11dd-b505-00145e5790ea> a <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:cb70a79f-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:12be4935-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

¹³⁰ sob [SOBOTKA, Primus]. Tennyson, Alfred (heslo). In: Slovník naučný. Praha: Ignác Leopold Korber, 1872.

¹³¹ zl [KAIZL, Edmund Břetislav]. Byron, lord (heslo). In: Slovník naučný. Praha: Ignác Leopold Korber, 1872. s. 1013–1014

Celé období „morálního“ Tennysona vyvrcholí trochu opožděně v květnu¹³² roku 1875, kdy se knižního vydání dočká Sobotkův překlad Enocha Ardena. Nakladatel Ladislav Pospíšil jej označí za vydání druhé, opravené. V *Literárních listech* publikovaný překlad („první vydání“) doznal (poměrně rozsáhlých¹³³) revizí, které se týkaly především slovosledu, metrických odchylek a náhrady některých slov jinými výrazy. Vydané knihy si tehdejší tisk nijak nevšímal, Lumír¹³⁴ pouze zmínil „Enocha“ mezi vydanými knihami. Překlada se však dostalo pochvaly (viz poznámku 112) a kniha zřejmě dosáhla v prodeji úspěchu, neboť roku 1893 přistoupil Sobotka k novému vydání (v upraveném překladu).

Sobotka během pětiletého, téměř souvislého procesu uvádění Tennysona do české kultury své úsilí spojoval se snahami májovců, v duchu jejich požadavků usiluje o světovost (překládá), hledání věčně platných ctností (morální vyznění příběhů) a v určitém období o aktuálnost, kdy reaguje na politickou situaci („ženská trilogie“: *Sestry, Dora, Godiva*). Toto podává v překladech srozumitelných, obsahově věrných, jejichž forma se vyvíjí a neustále se zlepšuje. Blankvers „Dory“ i „Godivy“ je bezchybný. Knižním vydáním „Enocha Ardena“ pak zajistí trvalou přítomnost Tennysona-vůdce živobytím, tedy Tennysona věčně platného a aktuálního, v povědomí tehdejších čtenářů.

Jako pendant „věku Prima Sobotky“ můžeme vnímat skladbu, která se objevila ve sbírce *Z hlubin* (1875), první původní¹³⁵ knižní sbírce Jaroslava Vrchlického (1850–1912). Pod názvem „Dle Tennysona“ se ukrývá překlad Tennysonovy básně „Come not, when I'm dead“. Mladý básník využije, jak je dobrým zvykem českých překladatelů, dílo britského básníka k představení vlastní básnické koncepce; koncepce, která je v rozporu s májovským požadavkem na člověka-člena společnosti. Básník nastupující lumírovské generace Tennysonem manifestuje vyhraněný subjektivismus básnické tvorby. Činí tak zásahem do textu, nikoli přímo výběrem, který pro prosazení svých názorů užíval Sobotka.

V originále se lyrický subjekt neustále obrací k ženě, tento objekt je pro báseň klíčový a jemu je věnován refrén („And thou, go by“ a „Go by, go by“). Vrchlický naopak v souladu s koncepcí sbírky¹³⁶ zvýrazní mužský subjekt a refrén přemění na „Chci být sám!“. Vyhrocení subjektivního vnímání, upřednostnění Tennysona, který nádherou veršů promlouvá ke konkrétnímu jedinci (svému překladateli), a zavržení didaktického koncepcí Sobotky jsou předející následující fáze české recepce.

¹³² tento měsíc vydání předpokládám na základě zmínky o *Enochu Ardenovi* v rubrice „Knihy zaslané“ dne 27. května 1875 (Knihy Lumíru zaslané. Lumír. 1875, roč. 3, č. 21, s. 260. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/3.1875/21/260.png>)

¹³³ z prvních sta veršů se od časopiseckého vydání padesát veršů vydání knižního liší

¹³⁴ Knihy Lumíru zaslané. Lumír. 1875, roč. 3, č. 21, s. 260. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/3.1875/21/260.png>

¹³⁵ první knihou Vrchlického byly překlady Victora Huga

¹³⁶ hledání mužství a ideálu muže. Viz VANĚK, Václav. Komentář. In: VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Epické básně*. Praha: Nadační fond Česká knižnice, 2016. Česká knižnice (Host), s. 507–510. ISBN 978-80-7491-658-8.

3.4. Epóda: 1876–1892

Na počátku bylo slovo. Ne však jedno, nýbrž celý článek. A nebylo od Boha, ale od Josefa Václava Sládka (1845–1912).

Na konci března¹³⁷ se čtenáři Osvěty dočkali nového úvodu do chápání Tennysona. V nadšení si článek nezadal s tím Sobotkovým, ale jeho závěry se od těch Sobotkových lišily. Tennyson nemůže být kvalitní objektivně, coby učitel života, musí být prožíván, chápán jako básník rozpoložení jednotlivců, jako básník vždy jiné nálady.

Sládkův úvod připomíná článek „Obzoru“. Tennysona představí jako menší hvězdu na nebi anglického Parnasu. Přesto žhne ze současných hvězd nejjasněji. Důvod tak jasné záře se snaží vysvětlit, ale je to spíše hromadění obrazů, které půvabně ilustrují Tennysonovo jasné postavení. Kvality Tennysonova díla spatřuje v Sládek v jeho jazyce, ve formálních náležitostech jeho tvorby, v rozmanitosti témat. Již na počátku článku také nacházíme klíčovou představu: „[básník] v srdci vlastním zkoumá srdce doby své i srdce lidské vůbec.“

Tak bude Sládek ve svých pozdějších překladech přistupovat k Tennysonově tvorbě. Bude v ní hledat srdce vlastní (cyklus „Láska a smrt“) i srdce své doby (Rizpa, Zoufání, Vrak). V této fázi české recepce, která zpřístupní nejrůznější texty, bude prožitek srdce zastřešujícím prvkem. Překladatel smí z básníka vybrat cokoli, pokud to pohne jeho citěním. Není zakázané látky, zakázaného období („Nad to ještě málokterá móda obstála celých pětáctýřicet let nejen bez úpadku, ale s rostoucí stále oblíbeností a s obdivem“).

Článek se zabývá především dokládáním Tennysonovy schopnosti líčit náladu. Činí tak ukázkami překladů, neboť Sládek má za to, „...že několik obrazů, byt jen úryvkovitě podaných, více přičiní k utvoření si pravého názoru o básníku než rozpisování se o něm slovy, která zůstanou většinou přece jen výrazem soukromého mínění...“. Začíná čtyřmi strofami „Marianny“ (Mariana), kterou oceňuje jako raný doklad (báseň byla součástí „Básní převážně lyrických“ z roku 1830) básnickových schopností.

Mírně pozměněné rýmové schéma (ABABCDDCEFGF namísto ABABCDDCEFEF) nesnižuje kvalitu překladu. Tennyson se zde slučuje se Sládkovou pozdější překladatelskou zálibou, se Shakespearem. Mariana je postava Shakespeareova „Něco za něco“ (Measure for Measure) opuštěná zrádným Anjelem na statku s vodním příkopem. Báseň zachycuje Marianino prahnutí po smrti, přičemž skleslou náladu dokresluje popis krajiny.

Drobné formální odchylky budou Sládkovy překlady provázet v celém sledovaném období i článku. Ukázkou z „Lotofágů“ (The Lotos-Eaters) přeloží nerýmovaným veršem, krátké verše „Bouři, bouři, bouři“ nahradí verši šesti-, respektive desetislabičnými. Ve skladbě „Zvuč, rohu, zvuč“ (Blow, Bugle, Blow), kterou už kdysi přeložil Kaizl, opomíjí vnitřní rýmy (až na jednu ze strof, kde je uplatní).

První část článku seznámila čtenáře s Tennysonem romantickým, s jeho tvorbou do roku 1850. Ta byla Sládkovi bližší, srovnáme-li množství ukázek překladů v první a druhé části. Povšimněme si, jak se proměnilo chápání textů vykládaných předchozím obdobím coby zářné příklady oslavy dobra, mravnosti a přirozenosti. Na „Májové královně“ (The May Queen) Sládek oceňuje jemnost nálady, krásu snoubící se se smrtí – nikoli dobro venkova.

¹³⁷ SLÁDEK, Josef Václav. Alfred Tennyson. *Osvěta*. 1876, roč. 6, č. 4, s. 241–251 a č. 5, s. 351–359. Dostupné také z: <http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9/ae867&q=osv%C4%9Bta#periodical-periodicalvolume>

„Godiva“ se stává uměleckým dílem, „posvátnou sochou vytesanou z nejčistšího mramoru“ (podobný názor vysloví později Vrchlický¹³⁸).

Druhé části článku se čtenáři dočkali koncem dubna. Sládek se v něm zabýval dílem „In Memoriam“ – skladbou, považovanou dnes za zásadní Tennysonovo dílo, tehdejší českou recepcí však nereflexovanou. U „Maud“ rezignuje na ukázky, pouze převypráví její děj. Přikročí k „Idylám královským“, k současné Tennysonově tvorbě. Z idyl předloží ukázky hlavně z „Gerainta a Enid“. Příběh o láskyplném počátku vztahu manželů musel Sládkovi připomínat idylu vlastního manželství, která však roku 1874 skončila manželčinou smrtí. V článku působí Sládek vyrovnaně, nedává najevo citové pohnutí, jako by vědecký přístup ukáznil jeho city a mysl. Za tři roky však nechá city propuknout naplno.

Že k článku přistupoval Sládek opravdu zodpovědně, dokládá potvrzení jména Yniol (postava v idyle „Geraint a Enid“, u níž se mohl v psaní lehce splést) v jeho výtisku „The Works of Alfred Tennyson.“¹³⁹ Pro českou představu o Tennysonovi je příznačný závěr článku, v němž Sládek zpravuje o Tennysonově životě. Drobný odstavec konstatuje život beze zvrátů, idylický, jehož šťastný průběh nic nenarušilo. Šťastný život se druží jako pochopitelný přívěsek k básnickově šťastné ruce, která neomylně tvoří umění.

Jestliže každé fázi české recepce zbudoval hranice nějaký počáteční článek, hranice této fáze neexistují. Překladatel je oprávněn vybrat si cokoli z Tennysonovy tvorby, z libovolného období, libovolného tématu, pokud nalezne dostatečný prožitek.

Článek se stane zásadním textem české recepce: Tennyson je zeširoka představen, je probrána jeho tvorba minulá i přítomná. Překlady (i přes formální odchylky) jsou vysoce kvalitní. Nemůžeme se divit Vrchlickému, že článek pokládal za počátek české recepce Tennysona¹⁴⁰, neboť teprve jím se pro lumírovskou generaci stal Tennyson součástí české kultury, jím byla nalezena cesta k Tennysonovi, která inspirovala až do konce století.

Mezi dvěma částmi Sládkova článku vyjde v dubnu v Lumíru anonymní překlad Tennysonovy básně „Lady Clara Vere de Vere“¹⁴¹. Je stejně reliktem Sobotkova výkladu Tennysona jako článkem nové fáze české recepce. Krutost šlechtičny, která způsobila sebevraždu svého vesnického milence, opět ilustruje zkaženost vysokých vrstev. V básni se ostatně hovoří i o ideálu dobrého člověka („Však buď jak buď, mně zdá se jen/být šlechticem, kdo dobrým jest“), o potřebě ušlechtilosti, lásky („jeť nad erb srdce šlechtné“) a lyrický subjekt šlechtičnu vyzývá, aby se věnovala potřebám lidu („Ó učte siré chlapce čist/a osiřelé dívky šít“) a napravování společenské nespravedlnosti („což u vrat není žebráků,/na vašich statech chudiny?“). Báseň objasňuje příčiny nemorálního chování šlechty:

„Já znám vás, Claro Vere de Vere,
vás v zámku nuda dostihá,
váš nyněv jasný hrdý zrak

¹³⁸ „úbělová socha plná grácie a něhy“ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Alfred Tennyson. *Světovzor*. 1892, roč. 26, č. 49, s. 579. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/27.1892-1893/49>

¹³⁹ JEŽKOVÁ, Veronika. *Osobní knihovna Josefa Václava Sládka* [online]. Kladno, 2012. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/97121/?lang=cs>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Přílohy, s. xlviii

¹⁴⁰ „Nám objevil jeho [Tennysonovo] umění nejdříve a posud nejlépe J. V. Sládek“ VRCHLICKÝ, Jaroslav. Alfred Tennyson. *Světovzor*. 1892, roč. 26, č. 49, s. 579. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/27.1892-1893/49>

¹⁴¹ Lady Clara Vere de Vere. *Lumír*. 1876, roč. 4, č. 12, s. 211. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/4.1876/12>

je znaven, čas jak ubíhá.
Tak plna zdraví, bohata
a stůněte, nevíte čím,
už z dlouhé chvíle musíte
se učit kouskům takovým.“

a v závěru doufá, že se k ní navrátí cit, přirozené, dobré žití.

„a proste, bůh ať lidský cit
dá vám – [...]“

Nepřekvapí, že tato báseň patřila do onoho evropského kánonu Tennysonových morálních básní¹⁴². Ovšem kvalitní překlad, zachování formální struktury – rýmů, délky a metra verše – se už jasně hlásí k vrcholné fázi uvádění Tennysonova díla k českým čtenářům.

Rozhodný krok pak učiní další anonymní překlad, publikovaný v červnu taktéž v Lumíru¹⁴³. Lyrický kus, zabarvený niterným prožitkem básníka, byl uveden ve formálně bezchybném překladu se sdruženými rýmy a měnicím se metrem. Vyskytly se v něm však určité zvláštnosti. Špatný název básně, tj. „V údolí Cantevetzském“ (srov. In the Valley of Caunteretz), lze vysvětlit chybným čtením redakce, k níž dorazil rukopis, v němž „u“ a „r“ transkribovala jako „n“ a „v“.

Ovšem s obrácením pohlaví osoby, na níž lyrický subjekt vzpomíná, je to složitější:

„té mrtvé hlas se mi, jak dnes by živ byl, zdál“

V předloze je pohlaví neurčité („I walked with one I loved“, „the voice of dead“)¹⁴⁴, ale znalcům Tennysonova života bylo zřejmé (podle názvu odkazujícího na údolí v Pyrenejích i podle let zmíněných v básni: „thirty-two years ago“), že vzpomínanou osobou je muž, Arthur Hallam. Pro neurčitost originálu (záměrnou?) nemůže překladatele kárat za interpretaci, která báseň chápe jako vzpomínku na citový vztah subjektu (ztotožněného s autorem, mužem) k ženě. Dokazuje to soustředění se na citový prožitek blízký vykladateli (ten si představuje konvenční vztah, na nějž je nekonvenčně vzpomínáno). K neurčitosti originálu se však zřejmě přidružila i překladatelova neznalost Tennysonova života. Ovšem na druhou stranu ještě Vrchlický, který musel být s přátelským vztahem Hallama a Tennysona obeznámen, se přiklání k interpretaci básně jako vztahu mezi mužem (subjektem) a ženou¹⁴⁵.

Tím, že pohlaví bylo změněno, se obraz Alfreda Tennysona rozšířil. Do té doby odtažitý tvůrce romantismu nebo (oblíbený) učitel se stal člověkem, který prožívá žal. Připravuje na Sládkovo pojetí básníka, který je blízký lidskému nitru svého překladatele i čtenáře.

Kvalita překladů by mohla vést k domněnce, že jejich autorem je Sládek, který se v té době Tennysonem zabýval. Je ovšem nepravděpodobné, že by se Sládek, který si byl blízkého

¹⁴² ORMOND[OVÁ], Leonée. Introduction. In: ORMOND[OVÁ], Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978-1-4411-1419-8, s. 4–5. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

¹⁴³ V údolí Cantevetzském. *Lumír*. 1876, roč. 4, č. 28, s. 483. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/4.1876/28>

¹⁴⁴ při první zmínce o osobě je neurčitý i český překlad („šel s někým jsem, teď tomu třicátý druhý rok“)

¹⁴⁵ viz jeho překlad ve *Vybraných básních Alfreda lorda Tennysona*

vztahu básníka k Arthuru Hallamovi vědom a který se v té době snažil o vědecký přístup k básníkově dílu¹⁴⁶, dopustil této milenecké interpretace¹⁴⁷.

Naopak u třetího anonymní překladu¹⁴⁸ uveřejněného v Lumíru je Sládkovo autorství vysoce pravděpodobné. V té době je šéfredaktorem časopisu, svá díla v tomto období často nesignoval. Navíc je u básně uveden zdroj (časopis „Nineteenth Century“), což odpovídá uvádění zdrojů u signovaných překladů (u „Rizpy“, „Zoufání“ a „Vraku“).

Báseň „Černohorci“ (Montenegro) je jedním z mála Tennysonových sonetů a básní věnovaných konkrétní politické skutečnosti: vzdoru Černohorců turecké invazi roku 1875–1876. Coby výtvarný doprovod černohorského tématu¹⁴⁹ mohli čeští čtenáři v té době zhlédnout monumentální plátna Jaroslava Čermáka – *Portrét Černohorky*, *Raněný Černohorec*, *Černohorky v harému*, jejichž vznik byl motivován nejen Čermákovým dlouhodobým zájmem o Balkán, ale i aktualizací balkánského problému¹⁵⁰ (jsou výtvarným zpracováním téhož podnětu, na který literárně reagoval Tennyson).

Tři překlady spojuje jejich vzájemná tematická odlišnost. Příběh s morálním poselstvím, „milostná“ lyrika a „politický“ sonet byly zastřešeny prožitkem překladatelů. Prožitek básníka umožnil představovat díla z Tennysonovy minulosti dávné (Lady Clara Vere de Vere vyšla poprvé roku 1833) i nedávné (pocitované díky Sobotkovi jako současnost – „V údolí Cantevetzském“ pochází ze sbírky „Enoch Arden“, 1864), stejně tak současnosti („Černohorci“ byly uveřejněny roku 1877).

Josef Václav Sládek pod svým jménem zveřejňuje překlady z Tennysona v Lumíru až roku 1879, kdy v dubnovém čísle¹⁵¹ uvede cyklus pěti básní. Za jejich téma můžeme označit lásku a smrt, což je zároveň název prvního básnického čísla. V „Lásce a smrti“ (Love and Death), atypickém sonetu (rozšířeném o verš), hlásá Tennyson věčný triumf lásky nad smrtí. „Pustý dům“ (The Deserted House) zachycuje prázdnotu, která vzniká po odchodu milovaných lidí. Krásu umírání, dojetí, které smrt ve všem vzbuzuje, líčí „Umírající labuť“ (The Dying Swan). Zdánlivou útěchu šťastného žití našich blízkých po smrti poskytuje „Žalozpěv“ (A Dirge). A přeci tato útěcha nepřemůže žal pozůstalých, což vyjadřuje „Ballada o Orianě“ (The Ballad of Oriana), v níž se muž nedokáže smířit se smrtí své lásky.

Tento výběr a jeho uspořádání odráží Sládkovy pocity po smrti manželky, kterou hluboce prožíval po celý život. Coby motto vybírá báseň, v níž láska poráží smrt. To ovšem také znamená, že nemůže zapomenout. Uvědomuje si pusto ve svém životě, domě, který opustily život (jeho manželky) i myšlení (nervový otřes). Utěšuje se, že manželku byla ve smrti krásná

¹⁴⁶ článek v Osvětě zachycuje Sládka jako vyrovnaného se smrtí manželky, až pozdější překlady (od 1879) projevují jeho hluboký žal

¹⁴⁷ Sládek však zakoušel žal nad ztrátou manželky (1874). Mohl jej srovnávat s žalem Tennysona nad smrtí Arthura Hallama a tak tento vztah v básni substituovat svým vztahem

¹⁴⁸ Černohorci. Lumír. 1877, roč. 5, č. 28, s. 448. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Lum/irIII/5.1877/28>

¹⁴⁹ téma hýbalo i českou žurnalistikou. Např. v Osvětě vychází článek Josefa Holečka, který podává přehled současných černohorských bojů (HOLEČEK, Josef. Černohorci ve zbrani. *Osvěta*. 1877, roč. 7, č. 3, s. 278–291. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=MjtyiUCmrKAC>)

¹⁵⁰ SOUKUPOVÁ, Věra. Jaroslav Čermák. Praha: Odeon, 1981. Malá galerie, svazek 23, s. 70–72

¹⁵¹ J. V. Sládek [SLÁDEK, Josef Václav]. Láska a smrt, Pustý dům, Umírající labuť, Truchlozpěv, Ballada o Orianě. *Lumír*. 1879, roč. 7, č. 11, s. 161–162. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Lum/irIII/7.1879/11>

jako zpívající labuť. Ale ani pomýšlení na klidný život mrtvých nemůže utlumit jeho divoký žal, který se pořád vrací (tak jako vítr v „Balladě o Orianě“).

V Tennysonovi hledá ozvuky svých pocitů, hledá v něm svůj niterný prožitek. Skryt za jméno uznávaného autora může vyjavit své city. Právě kvůli hledání spřízněnosti jsou i překlady výrazně poznamenány Sládkovou osobností. Jak prokázal rozbor „Umírající labuť“ Janou Vosmanskou¹⁵², Sládek oslabuje některé příliš křiklavé obrazy. „Žalozpěv“ s jemnou náladou Sládkovi svědčí a jeho překlad je půvabný. Překlady vytváří závoj smutku jemného, zdrženlivého, prožívaného citlivým mužem. V „Orianě“ se naopak žalu oddá a barvitě obrazy podává nezastřené.

Celý výběr prodchla Sládkova víra v život, jeho hledání naděje, útěchy a dobra, jeho odhodlání jménem lásky pokračovat v životě – vyjádřené mottem, básní „Láska a smrt“.

V témže ročníku¹⁵³ však věhlasu Tennysona využije i ve sporech s Osvětou. Podobně jako Sobotka užil Tennysona coby argument proti kritice německé, použije ho nyní Sládek proti kritice české. Přeložené dílo nazve prostě: Báseň Alfreda Tennysona. Jméno uznávaného básníka je tak maximálně zdůrazněno. Onou „básní“ je Tennysonova skladba „The Poet’s Mind“ (a podobně jako v „Labuti“ či „Marianně“ Sládek obměňuje rýmové schéma). Kritici básnických postupů a názorů lumírovců se v básni dočkají „moru, jenž jim zeje z očí/mrazu, kterým je jejich dech“.

V témže roce vztah Tennysona k literární činnosti zaujme i Ladislava Tesaře, který v prvním čísle nového časopisu Ruch uveřejní¹⁵⁴ svůj překlad Tennysonovy „The Poet’s Song“. „Píseň básníka“ líčí moc umění, která překonává i moc a nádheru přírody, je jí nadřazeno. Jako je mocný básník v básni, tak i překladatel využije své moci a pozměňuje obrazy a metrum. A tak v české verši pluje pelikán (namísto labuti), aby vznikl rým, a vlaštovka chytá včely (namísto much), aby vznikla aliterace („vlaštovka včely chytat přestala“). Rýmové schéma dokonce překladatel učiní ještě náročnějším (přerývaný rým nahradí střídavým). A opět hledání sebe v Tennysonovi vede k obrácení významu básnické tvorby – u Tennysona směřuje básník do budoucnosti, u Tesaře však krása básnictví tkví v jeho pohledech do minulosti.

Esteticky zaměřené dílo, v němž Tennyson oslavuje nejen krásu krajiny, tvorby a citů, ale opět uvažuje o problémech tvoření, uvede v Ruchu¹⁵⁵ roku 1881 také Václav Alois Jung. Jako jediný z českých překladatelů uvede báseň, která je dnes chápána jako Tennysonovo *chef d’oeuvre*. Zatímco moderní výbor Tennysona si bez „Paní ze Shalottu“ nelze představit, v 19. století se evropská recepce bez díla vcelku obešla a Jungův počín je tak zásadní a poměrně jedinečný, dokládající specifické zabarvení české recepce v daném období.

Náročnou „shalottskou strofu“ si nezjednoduší, přejímá tirádové rýmy (schéma AAAABCCCB). Snaží se zachovávat trochejské půdorysy, pokud se mezi jambickými řadami vyskytnou. Báseň srší bohatstvím obrazů, krásou metafor, překlad má vysokou úroveň.

¹⁵² VOSMANSKÁ, Jana. *Josef Václav Sládek a začátky české amerikanistiky* [online]. Praha, 2008. [cit. 2019-03-03] Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/17396>. Magisterská práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta, s. 48–53

¹⁵³ J. V. S. [SLÁDEK, Josef Václav]. O kritice a kritikářství. *Lumír*. 1879, roč. 7, č. 18, s. 288. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/7.1879/18>

¹⁵⁴ Lad. Tesař [TESAŘ, Ladislav]. Píseň básníka. *Ruch*. 1879, roč. 1, č. 1, s. 40

¹⁵⁵ JUNG, Václav Alois. Paní ze Shalottu. *Ruch*. 1881, roč. 3, č. 36, s. 341–342

Pro „Ruch“, který deklamoval hledání slovanské vzájemnosti, tak vznikly překlady zabývající se obecnými tématy, všeobjímajícím estetickým společným všem národům.

Mezitím čtenáři Lumíru potkávali Tennysona zachycujícího hrůzné stránky lidské duše. Sládek uveřejnil „Rizpu“ (Rizpah)¹⁵⁶, dramatický monolog líčící lásku matky k pokřivenému synovi, kde věčná láska soupeří s věčným zatracením. Polák¹⁵⁷ spojuje divoké city projevované postavami v Rizpě, „Zoufání“ (Despair) a „Vraku“ (The Wreck) se Sládkovou snahou zachytit divoké podněty doby, její pochybnosti, které už nelze utěšit vírou. Manželský pár páchá v „Zoufání“¹⁵⁸ sebevraždu, neboť nenachází víru a naději, žena ve „Vraku“ přes katolický základ své výchovy opustí muže a přichází o dítě, aby skončila v mučivých pochybnostech.

Do sboru hlasů se roku 1884 připojí i Primus Sobotka, který snad chce proti esteticky prožívanému Tennysonovi, jenž pod vlivem Sládka působí jako morbidní básník líčící rozkladné procesy doby, znovu postavit svůj ideál Tennysonovy morální tvorby.

Protože si svým článkem vytyčil hranice překládání, sahá po nepřeloženém Aylmerově poli (Aylmer's Field), které představí čtenářům ve třech číslech Světozoru¹⁵⁹. Báseň se odlišuje nejen svým důrazně proneseným morálním poselstvím (o vládě přírody a přirozeného dobra nade vším), ale i veršovým rozměrem. Blankvers představuje prostou, čistou a upřímnou formu, která si nemusí hrát s rýmy, neboť její krása je v její jednoduchosti. Dějovou linku jsem naznačil už v „Antistrofě“.

Rok 1885 nechá čtenáře tápat, kterého z Tennysonů si mají vybrat. Roku 1886 jim překlad „Vraku“ (The Wreck)¹⁶⁰ podá Sládek.

Výhradně formou zaujme Tennyson dalšího ze svých překladatelů, Františka Krska (1854–1928). Ten začne vydávat blankversem psaná díla novopečeného lorda¹⁶¹. Převezme překladatelskou štafetu od Sládka a britského básníka se ujme v podobném věku jako v roce 1876 Sládek.

V roce 1886 uveřejní v Lumíru¹⁶² „Sv. Simeona Stylitu“ (St. Simeon Stylites), báseň líčící život anachorety, v které zaznívá až dekadentní motiv opěvování ošklivosti. Téhož roku, ovšem v Zlaté Praze, zveřejní „Sny u moře“ (Sea-Dreams)¹⁶³. Jestliže „Sv. Simeon“ se

¹⁵⁶ SLÁDEK, Josef Václav. Rizpah. *Lumír*. 1881, roč. 9, č. 13, s. 199–200. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/9.1881/13>

¹⁵⁷ POLÁK, Karel. Sládkovo místo v české literatuře. *Česká literatura*. 1957, roč. 5, č. 2, s. 161–180. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/5.1957>.

¹⁵⁸ J. V. Sládek [SLÁDEK, Josef Václav]. Zoufání. *Lumír*. 1881, roč. 9, č. 32, s. 497–498. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/9.1881/13>

¹⁵⁹ SOBOTKA, Primus. Aylmerovo pole. *Světozor*. 1884, roč. 18, č. 22, s. 258–259; č. 24, s. 271 a 282–283; č. 25, s. 294–295. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/18.1884/2218> a <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/18.1884/24> a <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorI/18.1884/25>

¹⁶⁰ SLÁDEK, Josef Václav. Vrak. *Lumír*. 1886, roč. 14, č. 2, s. 28. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/14.1886/2>

¹⁶¹ Tennysonovo povýšení do šlechtického stavu roku 1884 v Čechách nevyvolalo žádnou větší odezvu (drobné oznámení vyšlo ve *Světozoru*. 1884, roč. 18, č. 1, s. 12. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/18.1884/1/12.png>)

¹⁶² KRSEK, František. Sv. Simeon Stylites. *Lumír*. 1886, roč. 14, č. 16, s. 251–253. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII/14.1886/16>

¹⁶³ Dr. F. Krsek [KRSEK, František]. Sny u moře. *Zlatá Praha*. 1886, roč. 3, č. 24, s. 375; č. 25, s. 394; č. 26, s. 410. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPrahaII/3.1885-1886+>

podobá hrůzně krásným výjevům Sládka, „Sny u moře“ navazují na morální exempla Sobotkova. Sobotkovskou linii posiluje „Dorou“, uveřejněnou ve Světozoru¹⁶⁴, misky vah však vyvažuje „Oinónou“ (Oenone)¹⁶⁵, básní vzdávající hold nádhře horské přírody. Různorodost básní bychom mohli vysvětlit prožitkem, ovšem prožitkem formy. Je to blankvers, co filologa¹⁶⁶ Krsku zajímá. Dokládá to nejen jeho knižní výběr překladů z Tennysona (tři díly), v nichž na jednu výjimku (o níž ještě pojednáme) jsou všechny básně psány blankversem, ale i jeho kritika „Světla Asie“ uveřejněná v „Naší řeči“¹⁶⁷, kde se vymezuje proti špatnému zacházení českých překladatelů s blankversem. Tennysonovy básně tak mohl vnímat jako prostor pro ukázky náležitě utvořených blankversů.

Ty jsou zahajovány výhradně monosylabem (běžnou praxi daktylského zahájení Krška silně kritizuje) a slova v nich musí být utvořena správně (kritizuje neologismy, ale sám se vyzbrojil spoustou slov z metrických důvodů krácených a nepřirozených). Zatímco Sobotkův blankvers se blíží mluvené řeči, Sládkův okouzlí, Krškův je jen filologicky náležitě utvořenou řadou slov – byť nedokáže skrýt půvab Tennysonových obrazů. V kritice „Světla Asie“ Kršek také zmiňuje, že je možné věrnosti překladu obětovat počet veršů, tedy básně lze prodloužit. V překladech blankversu dlouho běžná praxe (viz překlady Shakespeara Sládkem), ovšem Kršek básně prodlužuje až o dvacet procent.

Z formálního zaujetí Tennysonem se vymyká pouze „Locksley Hall“, které bude publikováno roku 1893 v Květech¹⁶⁸. Zdá se, že prožitek je zde způsoben podobností (o které hovoří např. Sládek¹⁶⁹) díla s výtvoří Byronovými, které Kršek uváděl.

Význam Krška poroste v následujících fázích a vyvrcholí jeho knižně publikovanými výběry z Tennysona a jeho překlady „Idyl královských“ a „Princezny“.

Protože zmiňovaní překladatelé jsou významnými postavami dějin českého překladu, je tato část práce velmi stručná a pečlivější charakteristice překladatelských metod se nevěnuje. Zařazení překladů z Tennysona do kontextu překladatelské tvorby tvůrců nechávám na lidech povolanejších, stejně jako posouzení a/typičnosti témat a forem překladů pro dané údobí české literatury.

¹⁶⁴ Dr. F. Kršek [KRSEK, František]. Dora. *Světozor*. 1886, roč. 20, sešit 16a), s. 490; sešit 16b), s. 503 a 506. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/20.1886/31> a <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/20.1886/32>

¹⁶⁵ Dr. F. Kršek [KRSEK, František]. Oinóna. *Květy*. 1886, roč. 8, č. 11, s. 730–737. Dostupné také z: https://archive.org/stream/kvty77unkngoog/kvty77unkngoog_djvu.txt

¹⁶⁶ překládal i antické literatury

¹⁶⁷ KRSEK, František. Světlo Asie [online]. Naše řeč. 1923, roč. 7, č. 6, s. 178–185 [cit. 2019–03–07]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2152>

¹⁶⁸ Dr. F. Kršek [KRSEK, František]. Locksley Hall. *Květy*. 1893, roč. 15, č. 9, s. 308–314. Dostupné také z: https://archive.org/stream/kvtykvty31vprauoft/kvtykvty31vprauoft_djvu.txt

¹⁶⁹ „Lockley (sic) Hall“ jest místy plna nejprudší vášnivosti Byronovy“ (SLÁDEK, Josef Václav. Alfred Tennyson. *Osvěta*. 1876, roč. 6, č. 4, s. 244)

4. DALŠÍ KMEN V HÁJÍCH POESIE PADL: NEKROLOGY A ČLÁNKY

„V mém konci je můj počátek.“ Zájem o Tennysona byl roku 1892 napojen zdrojem nejvydatnějším. Národní listy informovaly už sedmého října¹⁷⁰, že milovaný básník předchozího dne zemřel. V literárních časopisech se postupně objevovaly nekrology.

Staly se manifesty smýšlení o britském básníkovi. Nejdříve zareagoval Lumír. Svůj nekrolog v něm anonymně publikoval desátého října¹⁷¹ Sládek. Jeho autorství je potvrzeno nekrologem, který ve Světozoru publikoval Vrchlický¹⁷². Nejdříve se ulévá oběť mléka a medu: s Tennysonem odchází jeden z nejvýznamnějších duchů století. Hned poté následuje přehled dosavadních překladů (Sobotkův Enoch Arden, „několik balad v Lumíru“), aby si čtenář mohl o autorovi učinit názor. Je tak zdůrazněna potřeba poznat význam Tennysonův. Sládek oslavuje básníkův jazyk, upomíná na nepřeložitelnost jeho děl, připomíná jeho nejnovější počiny, které jsou stejně kvalitní jako dřívější díla.

Sládkovým nekrologem se uzavírá epocha, v níž nehrálo roli, kdy bylo dílo publikováno, kdy byl Tennyson „od věčnosti do věčnosti“ největší z básníků a kdy bylo jen na překladateli, jakou z jeho dokonalostí uvede.

Na závěr nekrologu Sládek otiskne báseň „Crossing the Bar“ a vyjádří přání, aby báseň někdo přeložil. Podobně jako Sobotka před téměř třiceti lety si přání vyplní sám a učiní z ní roku 1910¹⁷³ svůj tennysonovský epilog.

V duchu Sobotky je pojat nekrolog uveřejněný patnáctého října v Čase¹⁷⁴. Ten si stěžuje na (Mourkovo¹⁷⁵) pojmání Tennysona čistě jako mistra formy, poznámka je dokonce přímou invektivou vůči Mourkově charakterizaci Tennysona. Autor oslavuje Tennysonovu schopnost zachytit štěstí života, radosti rodinné a žití v přírodě. Tedy dobro a přirozený řád věcí. Zmíněn je Sobotkův „Enoch Arden“. Jako by článek požadoval návrat k morálnímu Tennysonovi.

Už zmíněný nekrolog Vrchlického vyšel dvacátého prvního října ve Světozoru. Po téměř dvaceti letech od publikace básně „Dle Tennysona“ se tak Vrchlický utkává s autorem, z něhož bude na přelomu staletí mohutně překládat.

Vrchlický se rozžehává s jedním z mohutných kmenů evropských lesů poezie. Význam Tennysona srovnává s Longfellowem, Whitmanem, de Lisle, Carduccim a Asnykem (většinu z těchto autorů přeloží, překládá či přeložil). Značně inspirován Sládkem (podává podobný obraz „Godivy“ – „úbělová socha plná gracie a něhy“), jehož článku i překladům skládá poklonu, vyzdvihuje dokonalost jazyka veršů britského básníka. Článek naznačuje, že Tennyson je Vrchlickému vzorem – Vrchlický rozebírá Tennysonův názor na výlučné

¹⁷⁰ Alfred Tennyson zemřel. *Národní listy*. 1892, roč. 32, č. 277, s. 5. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:fb89bbde-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:8674/8504-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

¹⁷¹ Nekrolog. *Lumír*. 1892, roč. 20, č. 29, str. 348. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.ca/s.cz/index.php?path=LumirIII/20.1892/29>

¹⁷² VRCHLICKÝ, Jaroslav. Alfred Tennyson. *Světozor*. 1892, roč. 26, č. 49, s. 579. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/27.1892-1893/49>

¹⁷³ SLÁDEK, Josef Václav. Výjezd z přístavu. *Meditace*. 1910, roč. 3, č. 1, s. 160

¹⁷⁴ Nekrolog. *Čas*. 1892, roč. 6, č. 42, s. 662. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.ca/s.cz/index.php?path=Cas/6.1892/42>

¹⁷⁵ článek odkazuje na Mourkův *Přehled dějin anglické literatury*

postavení básníka (který Vrchlického současnost pociťuje jako přežitý), jeho oblibu, značné příjmy (toto téma, od roku 1876 v českých periodikách značně probírané, v této práci nereflektuji) i jasně dané postavení. Oproti pojetí dosavadní recepce vidí Vrchlický v Tennysonovi „klasika“, který „nešel se svou dobou“. Tímto výrokem zboří celou dosavadní koncepci Tennysona jako předního mluvčího své doby.

Nová epocha recepce může započít. Tennyson je literární pojem, autor jej nemusí (ale může) aktualizovat, jeho jméno není zárukou nového a potřebného, ale prověřeného a kvalitního. Tennyson se „stal jménem“ pevně spjatým s dobou ušlechtilých názorů, kterému v jeho dokonale zakonzervovanému stavu nemůže uškodit žádný překlad z jeho děl.

Objevily se i další nekrology. Tennysonovu smrt oplakával anonym v *Nivě*¹⁷⁶, pro *Hlídku literární*¹⁷⁷ napsal nekrolog Antonín Koudelka. V souladu s katolickou orientací časopisu vyzvedává článek náboženskou čistotu básníka. Pochmurné dětství představuje jako „jasný a klidný venkovský život“, který básníka učinil: „...vnímavým pro krásy přírodní a pro krásu víry, k nimž on přidružil krásu umění“, líčil milující rodiče. Poté přešel k přehledu Tennysonovy kariéry, stručně (!) zmínil neúspěchy dvou prvních básnických sbírek. Rozepsal se o sbírce druhé, z níž (spíše namátkou) bylo vypsáno několik básní. Zdůraznil oficiální titul básníka (hned v úvodu článku zmiňován Tennyson jako poeta laureatus, poté „korunovaný básník“). Přehled děl pozdějších (většinou chybně datovaných) zaujme především tím, že jsou probírány Tennysonova dramata (poprvé a do této doby naposled se jimi zabýval Sládek). Z nekrologu získáme obraz básníka cudného a ctnostného, dobrého člověka, vždyť: „...rytířský středověk a heroický typ ženský nebyl nikdy s cudnější a jemnější dokonalostí podán jako u Tennysona.“ V úplném závěru je Tennyson přiřazen po bok Byrona, Moora, Scotta, Wordsworthe, Shelleyho a dalších, zařazen „k velikým básníkům“, mezi nimiž mu bylo kdysi místo upíráno.

Mnohohlasný sbor, zpívající rekviem, se jeví dokonalým symbolem amalgámu vrcholné fáze uvádění Tennysona do českého jazyka. Přesto fáze nekončí tímto smířlivým gestem společného vzpomínání na mrtvé. Primus Sobotka u Jana Otty vydá třetí verzi svého překladu Enocha Ardena a naposledy nechá promluvit Tennysona učícího milosrdenství, soucitu a obětování se. Tohoto kroku si všímá¹⁷⁸ v *Hlídce literární* Antonín Koudelka a novou verzi překladu řádně vychválí. Poprvé se tak český překlad Tennysona dočká samostatné recenze. Ta se ovšem zabývá spíše vlastním příběhem (na němž vychvaluje „mravní a náboženskou čistotu“), než aby rozebírala překladatelský přístup k originálu. Ten si v závěrečném řádku vyslouží (pochopitelně) pochvalu a drobnou výtku ohledně výrazu „schroumán“.

Zájemci o estetického Tennysona by se mohly upnout k novým překladům Františka Krška. Ten však vydává první ze svých „*Idyl královských*“, „*Lancelota a Elaine*“¹⁷⁹ (*Lancelot and Elaine*). Dílo patřící k pozdější tvorbě Tennysona, psané blankversem a pojednávající o

¹⁷⁶ Nekrolog. *Niva*. 1892, roč. 2, č. 22, s.

¹⁷⁷ A. Koudelka [KOUDELKA, Antonín]. Nekrolog. *Hlídku literární*. 1892, roč. 9, č. 11, s. 439–440. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:145cf740-cf7f-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

¹⁷⁸ A. Koudelka [KOUDELKA, Antonín]. Enoch Arden. *Hlídku literární*. 1893, roč. 10, č. 12, s. 452–453. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:145cf740-cf7f-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>

¹⁷⁹ Dr. F. Krsek [KRSEK, František]. *Lancelot a Elaine*. *Zlatá Praha*. 1893, roč. 10, č. 36, str. 422–423; č. 37, s. 434–435; č. 38, str. 450; č. 39, s. 459 a 462; č. 40, s. 474–475; č. 41, str. 483 a 486; č. 42, s. 498–499; č. 43, s. 510–511 a č. 44, s. 522–523. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPrahaII/10.1892-1893>

ušlechtilé panně, cizoložné královně a jejím milenci, upomíná spíše na Sobotkovy výklady než sládkovský estetismus. Citově vzbouřené „Locksley Hall“ (Locksely Hall) vyhovuje Sládkově hledání prožitku podstatně lépe, zároveň však patří do evropského kánonu Tennysonovy tvorby morální.

Nejzávažněji tak morálnímu Tennysonovi oponuje článek Václava Emanuela Mourka. Dlouhá studie uveřejněná v *Osvětě*¹⁸⁰, která zachycuje Tennysonův život, rozebírá jeho díla: poměrně atypicky i „Maud“ a „In Memoriam“ (které dosud zmiňoval jen Sládkův článek v *Osvětě*). Mourkův názor na Tennysona, chápaného jako mistra formální stránky básnictví, je zde poněkud zastřen pokusem o odborný pohled na Tennysonovu tvorbu, přesto z článku vychází kýžený obraz mistra formy a jazyka.

Mourkovův článek udělal definitivní tečku za epochou, pro niž byla tvorba Tennysona aktuální, významná, živá, neustále promlouvající. Epochou, v níž hledání cest k básníkovi bylo záležitostí překladatelových názorů na smysl básnické tvorby – Tennyson v ní tak byl neustále obrozován, vykládán nově, v rozporu s výklady předcházejícími.

Fenomén „Tennyson“ neunikl ani pozornosti tehdy literárně začínajícího Františka Xavera Šaldy. Ten do „Literárních listů“ přispěl svou studií¹⁸¹, která nezkoumala Tennysona jako jev důležitý pro literaturu českou, ale snažila se vysvětlit jeho popularitu. To bylo cosi nového a ojedinělého. Náhle se neřešilo, co může Tennyson dát naší kultuře, ale co poskytl, aby to bylo přetaveno ve slávu. Úvaha učinila z Tennysona jméno, řešením jeho problému vytvořila chladný artefakt. Tím, že rozebírala příčiny jeho úspěchů, podstatu jeho tvoření, zbavila Tennysonovu tvorbu aureoly věčné platnosti, která umožňovala její přístup do české kultury. Vrátila básníka jeho době a jeho zemi, uzavřela možnost aktualizovat jeho dílo.

A přeci se točil: Tennysonovou smrtí a ztrátou pozice barda současnosti se tok překladů nezačal tenčit. Zpočátku dokonce zmohutněl. Některé z vln této řeky lze sice považovat za opožděné vyvrcholení námi zkoumaného období, další však už patří jiné době, době své. To už je však téma pro další práci.

¹⁸⁰ dr. V. E. Mourek [MOUREK, Václav Emanuel]. Alfred Tennyson. *Osvěta*. 1894, roč. 24, č. 2, s. 112–126. Dostupné také z: <http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae8/67&q=Osv%C4%9Bta#periodical-periodicalvolume-periodicalitem>

¹⁸¹ ŠALDA, František Xaver. Alfred Tennyson. *Literární listy*. 1892, roč. 13, č. 23, s. 385–387, č. 24, s. 403–40. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/periodical/uuid:b1922f35-435d-11dd-b505-00145e5/790ea>

5. SOUPIS PŘEKLADŮ, ČLÁNKŮ A KRITIKY (1855–1925)

Rok	den, měsíc	Překlad: český název (anglický název básně)	Článek, kritika, jiné
		název periodika, ročník, číslo, strana	autor
		nakladatel, místo vydání	

Tento soupis slouží zároveň jako přehled „primární“ literatury. Doufám, že dokumenty jsou identifikovány dostatečně. K digitálním knihovnám, které přístup k dokumentům umožnily, viz poznámky ke kapitolám druhé až páté a „Seznam literatury“

Poznámky **Datace:** u časopiseckých vydání překladů a článků jsou uvedeny dny, kdy číslo periodika vyšlo. U některých periodik však nelze přesné datum zjistit („Meditace“, „Osvěta“, „Kritika“). U „Květů“ (od roku 1879) se den (na rozdíl od měsíce) na jednotlivých sešitech neuváděl, ale víme, že sešity vycházely prvního dne příslušného měsíce¹⁸². U časopisu Obzor jsou měsíce odhadem (viz poznámky 78, 80 v Prologu), u knih je měsíc publikace odhadnut podle zmínek, které se podařilo dohledat v periodikách.

Anglické názvy: se řídí názvy básní v publikaci „*The Works of Tennyson*. New York: Macmillan, 1916, ed. Tennyson, Hallam“; písně z „Princezny“ (The Princess) publikací „*English Poetry III: From Tennyson to Whitman*. New York: P. F. Collier & Son, 1909–1914, ed. Eliot, Charles William“; u básní „Kadeř“ (The Ringlet), „Lano“ (The Skipping-Rope), „Píseň“ (As thro the land at eve we went) a „Co to ptáče říká“ (‘What does the little birdie say’) kombinuji různé internetové zdroje (viz Seznam literatury); u „Paní ze Shalottu“ (The Lady of Shalott) a „Sester“ (The Sisters) jsou navíc uvedeny roky prvního vydání předloh: verze „Paní ze Shalottu“ z roku 1833 a 1842 se výrazně liší; Tennyson napsal dvě básně s názvem „Sestry“ (The Sisters) – jednu publikoval roku 1832, druhou roku 1880.

Ročník, číslo: se řídí až na výjimky informacemi uvedenými ve výtiscích. U „Květů“ (po roce 1879) nepoužívám dělení na sešity a pololetí; sešity označuji jako „čísla“ a čísluji je průběžně (tj. sešit číslo 1 druhého pololetí je „číslo 7“). K „Obzoru“ viz poznámky 78, 80 v Prologu.

Autor: uvádím celá jména, u nezjištěných zkratk zkratku použitou v článku. U autorů v článku neuvedených uvádím v závorce pravděpodobné autory (k jejich identifikaci viz kapitoly třetí až pátou), u pseudonymů (vyjma

¹⁸² roku 1879 se změnila koncepce vydávání „Květů“. Namísto dosavadních „čísel“ týdeníku začaly vycházet „sešity“ měsíčníku (a to vždy prvního dne měsíce, jak uvádí první list Květů z roku 1883)

- 1881 10. 5. **Rizpah** (Rizpah)
Lumír, ročník 9, číslo 13, str. 199–200 J[osef] V[áclav] S[ládek]
22. 7. „Tennyson a Alfred de Musset“
Světazor, ročník 15, číslo 30, str. 355–357 J. Váňa
20. 11. **Zoufání** (Despair)
Lumír, ročník 9, číslo 32, str. 497–498 J[osef] V[áclav] S[ládek]
25. 12. **Paní ze Shalottu** (The Lady of Shalott 1842)
Ruch, ročník 3, číslo 36, str. 341–342 Václav Alois Jung
- 1884 15. 5. **Aylmerovo pole** (Aylmer's Field)
Světazor, ročník 18, číslo 22, str. 258–259 Primus Sobotka
30. 5. *pokračování* **Aylmerova pole**
Světazor, ročník 18, číslo 24, str. 271; 282–283 Primus Sobotka
6. 6. *dokončení* **Aylmerova pole**
Světazor, ročník 18, číslo 25, str. 294–295 Primus Sobotka
- 1886 10. 1. **Vrak** (The Wreck)
Lumír, ročník 14, číslo 2, str. 28 J[osef] V[áclav] Sládek
1. 6. **Sv. Simeon Stylites** (St. Simeon Stylites)
Lumír, ročník 14, číslo 16, str. 251–253 F[rantišek] Krsek
28. 5. **Sny u moře** (Sea-Dreams)
Zlatá Praha, ročník 3, číslo 24, str. 375 František Krsek

4. 6. *pokračování Snů u moře*
Zlatá Praha, ročník 3, číslo 25, str. 394 František Krsek
11. 6. *dokončení Snů u moře*
Zlatá Praha, ročník 3, číslo 26, str. 410 František Krsek
16. 7. **Dora** (Dora)
Světozor, ročník 20, sešit 16a), str. 490 František Krsek
16. 7. *dokončení Dory*
Světozor, ročník 20, sešit 16b), str. 503, 506 František Krsek
1. 11. **Oinóna** (Enone)
Květy, ročník 8, číslo 11, str. 730–737 dr. Fr[antišek] Krsek
- 1892 7. 10. „Alfred Tennyson zemřel“
Národní listy, ročník 32, číslo 277, str. 5 anonym
10. 10. Nekrolog
Lumír, ročník 20, číslo 29, str. 348 anonym (Sládek)
15. 10. Nekrolog
Čas, ročník 6, číslo 42, str. 662 anonym
21. 10. Nekrolog
Světozor, ročník 26, číslo 49, str. 579 Jaroslav Vrchlický
1. 11. Nekrolog
Niva, ročník 2, číslo 22, str. anonym

Nekrolog

Hlídka literární, ročník 9, číslo 11, str. 439–440 A[ntonín] Koudelka

16. 11. *článek „Alfred Tennyson“*

Literární listy, ročník 13, číslo 23, str. 385–387 F[rantišek] X[aver] Šalda

1. 12. *pokračování článku „Alfred Tennyson“*

Literární listy, ročník 13, číslo 24, str. 403–406 F[rantišek] X[aver] Šalda

1893 21. 7. **Lancelot a Elaine** (Lancelot and Elaine)

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 36, str. 422–423 dr. F[rantišek] Krsek

28. 7. *pokračování Lancelota a Elaine*

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 37, str. 434–435 dr. F[rantišek] Krsek

4. 8. *pokračování Lancelota a Elaine*

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 38, str. 450 dr. F[rantišek] Krsek

11. 8. *pokračování Lancelota a Elaine*

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 39, str. 459, 462 dr. F[rantišek] Krsek

18. 8. *pokračování Lancelota a Elaine*

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 40, str. 474–475 dr. F[rantišek] Krsek

25. 7. *pokračování Lancelota a Elaine*

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 41, str. 483, 486 dr. F[rantišek] Krsek

1. 9. *pokračování Lancelota a Elaine*

Zlatá Praha, ročník 10, číslo 42, str. 498–499 dr. F[rantišek] Krsek

*článek „Alfred Tennyson“ znovu
uveřejněn v knize „O knihách a
lidech: Různé články Jaroslava
Vrchlického“*

Grosman a Svoboda, Praha

Jaroslav Vrchlický

Enoch Arden: dle básně Alfreda Tennysona volně vypravuje

Rajhradští benediktini, Rajhrad

Václav Kosmák

1900

Alfreda lorda Tennysona Vybrané básně, řada první: Tithonus (Tithonus), **Ulysses** (Ulysses), **Oinóna** (Enone), **Arthurova smrt** (Morte d' Arthur), **Godiva** (Godiva), **Sv. Simeon Stylites** (St. Simeon Stylites)

Alois Wiesner, Praha, edice Světová poezie, svazek 71 František Krsek

Alfreda lorda Tennysona Vybrané básně, řada druhá: Enoch Arden (Enoch Arden)

Alois Wiesner, Praha, edice Světová poezie, svazek 72 František Krsek

1901

Alfreda lorda Tennysona Vybrané básně, řada třetí: Potok (The Brook), **Sny u moře** (Sea-Dreams), **Dora** (Dora), **Zlatý věk** (The Golden Year), **Locksley Hall** (Locksley Hall)

Alois Wiesner, Praha, edice Světová poezie, svazek 73 František Krsek

6. 9.

*reference o „Vybraných básních“ a
jejich zhodnocení (všechny „tři
řady“)*

Zvon, ročník 1, číslo 50, str. 598

anonym

1902 1. 6.

„Z básní Lorda Alfreda Tennysona“: Dvě písně z „Princezny“ – I. Kol bílý spí teď i nachový květ (Now Sleeps the Crimson Petal), **II. Co marné slzy chcete, nevím sám** (Tears, Idle Tears); **Večer svaté Anežky** (St. Agnes Eve), **Edward Grey** (Edward Gray), **Mořské panny** (The Sea-Fairies), **Útok lehké jízdy u Balaklavy** (The Charge of the Light Brigade), **V dětské nemocnici** (In the Children's Hospital)

Květy, ročník 24, číslo 6, str. 681–690

Jar[oslav] Vrchlický

(Hendecasyllabics), **Svoboda** ('Of old sat Freedom on the heights'), **Requiescat** (Requiescat), **Milton** (Milton), **Píseň – My zralé klasy trhali** ('As thro' the land at eve we went')

Alois Wiesner, Praha

Jaroslav Vrchlický

heslo „Tennyson Alfred“ v Ottově slovníku naučeném

Jan Otto, Praha

V[áclav] M[ourek]

1907

v knize „Spisy básnické: souborné vydání ve dvou dílech“ v oddíle „Z cizích luhů“ přetištěny básně

Umírající labuť (The Dying Swan), **Láska a smrt** (Love and Death), **Truchlozpěv** (A Dirge), **Ballada o Orianě** (Ballad of Oriana), **Vrak** (The Wreck), **Zoufání** (Despair), **Rizpa** (Rizpah)

Jan Otto, Praha

Josef Václav Sládek

1908 10. 1. Tiché hlasy (The Silent Voices)

Máj, ročník 6, číslo 16, str. 239

A[ntonín] K[lášterský]

1909 srpen

článek „Tennyson Alfred, památka narozenin“

Zvon, ročník 9, číslo 46, str. 708

-n-

2. 8.

„Sté narozeniny Alfreda Tennysona“

Zlatá Praha, ročník 26, číslo 46, str. 552

anonym

13. 8.

„Alfred Tennyson“: článek k stým narozeninám

Světozor, ročník 9, číslo 43, str. 1023

anonym

1910 leden Výjezd z přístavu (Crossing the Bar)

1. 7. „Z novější poezie anglické“: **Žena padlého** ('Home They Brought Her Warrior Dead'), **Z přístavu** (Crossing the Bar), **Květ** (The Flower)
Květy, ročník 32, číslo 7, str. 53–54 Antonín Klášterský
1. 12. *pokračování* „Z novější poezie anglické“: **Edward Gray** (Edward Gray), **Píseň** ('As thro' the land at eve we went')
Květy, ročník 32, číslo 12, str. 748–749 Antonín Klášterský
25. 12. **Co to ptáče říká?** ('What does the little birdie say')
Besedy času, ročník 15, č. 51, str. 405 anonym
- 1911 1. 1. **Skon starého roku** (The Death of the Old Year)
Našinec, ročník 43, číslo 1, str. 1 Fr[antišek] Salesla
- 1916 25. 3. „Básník Tennyson a jeho dobrý génius“: *článek o vztahu A. T. a Emily Sellwoodové*
Ženský svět, ročník 20, číslo 6, str. 146 A. M.
- červen (?) **Dvě královské idylly: Lancelot a Elaine** (Lancelot and Elaine),
Arthurova smrt (Morte d'Arthur)
Jan Otto, Praha, Světová knihovna, sv. 1233–1234 František Krsek
11. 6. *zmínka o „Dvou královských idyllách“*
Národní listy, ročník 56, číslo 161, str. 7 anonym
21. 6. *kritika „Dvou královských idyll“*
Brněnské noviny, ročník 20, číslo 141, str. 3 anonym
15. 9. *kritika „Dvou královských idyll“*

ZÁVĚR

Pozice Afreda Tennysona jako nejvýznamnější britského básníka své doby a přijetí této pozice v českém prostředí umožnily intenzivní uvádění děl básníka v češtině. Obraz básníka, jehož všechna díla musí být stejně dobrá, vedl překladatele k výběru určitých okruhů básní, nikoli snaze vyložit Tennysona průřezem jeho tvorby. Autor hodnocený jako vlivný současník tak posloužil pro prezentaci uměleckých názorů jednotlivých překladatelů a jako podpůrný argument těchto názorů. Tennysonovou autoritou se dokonce zaštiťovaly útoky na názorové oponenty.

Jestliže panovala shoda v tom, jakým způsobem Tennysona využívat, měnily se cíle, jimž sloužil. V těchto cílech je možné vidět dvě hlavní tendence – hledisko estetické a morální. Estetická linie vykládala Tennysona jako vládce nad formou veršů a umělce zachycujícího krásu, který má tříbit českou produkci. Morální hledisko opěvovalo ušlechtilost Tennysonových básní, jejich hlásání morálky, dobra a přirozeného života. První překlady se klonily k estetické linii, poté dominovala morální, v období let 1876–1893 linie koexistovaly, poté převážilo opět estetické hledisko. Samotná recepce byla poměrně specifická, pouze morální linie jednoznačně odpovídala recepti evropské. Přesto obecné rysy tehdejší česká recepce s tou evropskou sdílela: Tennyson je nejvýznamnější britský básník, dokáže ovlivnit mysl čtenáře, je aktuální a dokáže přispět národním literaturám.

Obraz Tennysona v mysli českého čtenáře musel být rozpolcený. Několik tematických okruhů, různorodé formy mohla zastřešit jediná jednoznačná představa – Tennyson je nejlepší z básníků. Jedině na této premise mohl budovat své pokusy o chápání jeho díla. O této pozici ho neustále ujišťovaly články vykládající Tennysonovo dílo a heslo rozšířeného Riegrova slovníku naučného. Život básníka mu byl prezentován jako idyla doplňující úspěchy na poli literatury.

Okruh děl se měnil spolu s cíli jednotlivých překladatelů. Překládány jsou drobné písně, idyly, dramatické monology i rozsáhlé poémy. Samotné překlady byly pořizovány přímo z anglických originálů, byly většinou obsahově věrné, kvalitní. Od roku 1865 se v nich projevovaly nivelizační tendence a volnější zacházení s formou (prodlužování básní v blankversu, nahrazování rýmových schémat).

Tennyson jako součást českého kulturního povědomí začne do tvorby literátů pronikat až na přelomu 19. a 20. století, v sledovaném období tak na původní tvorbu příliš nepůsobí.

Tennyson byl důležitou osobností literatury 19. století a jako takového bychom jej měli zkoumat. Na tento drobný příspěvek, který se zabývá jen časově omezeným obdobím české recepce, lze (doufám) navázat, ve zkoumání recepce pokračovat a studovat proměny vztahu české kultury k Tennysonovi v dalších obdobích (za tímto účelem jsem podal přehled dílčích nálezů). Protože spousta materiálu zůstala neprozkoumána, lze prohlubovat i poznání mnou popsané fáze. Dále se lze zabývat německojazyčnou částí české recepce. Zpracovat téma přístupu k Tennysonovým výdělkům, které se v českých periodikách objevovalo od roku 1876. Zjistit, jak recepce Tennysona souvisí s recepcí ostatních obecně uznávaných tehdejších básníků, tj. Victora Huga, Leonta de Lisle a především Henryho Longfellowa, kterého překládali i všichni významní překladatelé Tennysona (Kaizl, Sobotka, Sládek, Krsek). Věnovat se důkladnějšímu rozboru básní a specifík překladatelských metod, vztahům

k tehdejší původní tvorbě, detailněji rozebrat vztahy mezi překladatelem a básníkem. Tedy: zasadit Tennysona řádně do souvislostí tehdejší kultury, nevykládat recepci jen z ní samé, jako to ve své práci činím já.

Česká recepce Tennysona v daném období připomíná přijímání a rozvoj baroka v českých zemích. Na úplném počátku je doznívání staršího období, manýristických postupů – Kaizlovy překlady Tennysona jako básníka (zašlého) romantismu a autora půvabných hříček. Ideově nejtypičtější je sloh vždy v rané fázi – v Sobotkově výběru se setkáváme s Tennysonem-moralistou, který si podmaňoval Evropu. Vrcholná fáze přináší nejtypičtější formu, která je již natolik ohebná, že vyjádří všechny myšlenky – a tak se utkává osobní prožitek Sládkův, estetický prožitek přispěvovatelů časopisu „Ruch“ a minimalistický, neboť nerýmovaný blankvers, který zaujal Krska. Navíc se fáze stává typicky českou, čímsi se lišící od zbytku Evropy, a reflektuje sebe sama – články Mourka a Šaldy. Pozdní fáze je ideově vyprázdněná – Tennyson není chápán jako současný a aktuální, mající moc měnit, stává se literárním pojmem – ale uchovává si formy fáze vrcholné, kvalitní překlady. Labutí písňe zaznívají ještě v době, kdy nastupuje nová estetika.

Nenastal čas znovu objevit Tennysona? Podobně jako baroko. I to bylo nejprve zavrženo jako směšné. Poté se dočkalo (po sta letech) vážného vědeckého zájmu, který jej vřadil do historie umění. Od vážného zájmu byl krůček k hledání jeho estetických (a ideových?) kvalit, které by promlouvaly k současnosti. A nyní baroko oceňujeme, byť jeho kvality vnímáme nutně jinak a jinde, než člověk barokní. Proč Tennysona neobjevit znovu (jak tomu činí na Slovensku¹⁸³) – nejdříve jako součást kulturní historie. Pak „perlu“ vážným zájmem zbavíme nabubřelé směšnosti a můžeme hledat její nové kvality.

¹⁸³ výběr překladů Tennysona „Prechod cez piesčiny“ Jany Kantorové-Bálikové

SEZNAM LITERATURY

využita Retrospektivní bibliografie české literární vědy 1755–1945

(dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:08397d63-4bfd-11e1-1586-001143e3f55c?page=u/uid:08397f39-4bfd-11e1-1586-001143e3f55c>)

citace originálů básní

TENNYSON, Alfred a TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Tennyson*. New York: Macmillan, 1916. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

<http://www.telelib.com/authors/T/TennysonAlfred/index.html>

názvy básní v originále

TENNYSON, Alfred a TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Tennyson*. New York: Macmillan, 1916. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>

ELIOT, Charles William, ed. *English Poetry III: From Tennyson to Whitman*. [online] New York: P. F. Collier & Son, 1909–1914 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.bartleby.com/42/>

<http://www.telelib.com/authors/T/TennysonAlfred/index.html>

Digitální knihovny

využity k přístupu k primárním zdrojům (periodikům, knihám)

Digitální archiv Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. – <http://archiv.ucl.cas.cz>

<https://archive.org>

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk>

<https://www.hathitrust.org>

<http://kramerius.nkp.cz>

<http://kramerius.svkkk.cz>

Primární zdroje neuvedené v „Soupisu překladů, článků, kritiky“

Edm. Bř. K. [KAIZL, Edmund Břetislav]. Fénix (báseň). *Lumír*. 1856, roč. 6, č. 21, s. 490. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Lumir/6.1856/21/490.png>

SOBOTKA, Primus. O překladech v novočeské literatuře. *Osvěta*. 1877, roč. 7, č. 4, s. 304–310 Dostupné také z: http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae867&q=osv%C4%9Bta#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:68c25f60-cd89-11e4-9c07-5ef3fc9bb22f

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Z hlubin*. 1875. Dostupné také z: [http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:d8220940-0949-11e5-ae7e-001018b5eb5c&q/=Z hlubin](http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:d8220940-0949-11e5-ae7e-001018b5eb5c&q/=Z%20hlubin)

Sekundární zdroje

Alfred, Lord Tennyson. [online]. Poetry Foundation. [cit. 2019-03-03] Dostupné z: <https://www.poetryfoundation.org/poets/alfred-tennyson>.

Edmund Břetislav Kaizl [online]. 2013 - 2019 © LemonBone s.r.o. [cit 2019–03–04] Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/3019/uvod>

Primus Sobotka [online]. 2013 - 2019 © LemonBone s.r.o. [cit. 2019–03–07]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2855/uvod>

CARDWELL, Richard Andrew. *The Reception of Byron in Europe*. New York: Thoemmes Continuum, 2004. ISBN 0-8264-6844-6. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=PuFX3hcqA5oC>

FRY, Alena. *Recepční proměny Edgara Allana Poea v rukou jeho českých překladatelů a vykladačů* [online]. Sioux Falls, 2014. [cit. 2019–03–03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/103137/?lang=en>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta.

CHESTERTON, Gilbert Keith. Tennyson [online]. Přel. anon. [cit. 2019–03–08]. Dostupné z: <https://gkch.wordpress.com/2018/10/15/tennyson>

JEŽKOVÁ, Veronika. *Osobní knihovna Josefa Václava Sládka* [online]. Kladno, 2012. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/97121/?lang=cs>. Disertační práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta.

KALIVODOVÁ, Eva. *Browningová nebo Klášterský? Byron nebo Krásnohorská? O rodu v životě literatury*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1887-6. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=qhk3BAAAQBAJ>

HOLÝ, Jiří; JANÁČKOVÁ, Jana; LEHÁR, Jan; STICH, Alexandr. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8.

HOSKOVEC, Ladislav. *Sobotka, Primus*. Botany.cz [online] 11. 2. 2009. [cit 2019–03–07]. Dostupné z: <https://botany.cz/cs/sobotka>

MÁNEK, Bohuslav. Dreams of the Great Past in Czech Romantic Poetry: Edmund Břetislav Kaizl and His Poem Křivoklád. In: VRÁNKOVÁ, Kamila a KOY, Christopher Erwin, ed. *Dream, Imagination and Reality in Literature*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. South Bohemian Anglo-American Studies. ISBN 978-80-7394-006-5.

MARKLEY, A[rnold] A[lbert]. *Stateliest Measures. Tennyson and the Literature of Greece and Rome*. Toronto: University of Toronto Press, 2004. ISBN 0–8020–8937–2. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=AP09pS3SCiQC>

MAZZENO, Laurence W. *Alfred Tennyson: The Critical Legacy*. Rochester, New York: Campden House, 2004, Studies in English and American Literature, Linguistics, and Culture, ISBN: 1–57113–262–7. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=_kSn-DFgsbYC

NOVOTNÁ, Miroslava. *Francouzské inspirace v "obnovených obrazech" Julia Zeyera* [online]. Brno, 2008 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/cq6si>. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

ORMOND, Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978–1–4411–1419–8. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

—. Introduction. In: ORMOND, Leonée. *The Reception of Alfred Tennyson in Europe*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. ISBN 978–1–4411–1419–8. Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=zKMqDQAAQBAJ>

PEŠEK, Josef. Časopis „Obzor“ z r. 1855 a tvůrce jeho programu. *Listy filologické / Folia Philologica*. 1915, roč. 42, č. 5, s. 440–444. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:08397d63-4bfd-11e1-1586-001143e3f55/c?page=uuid:08397f39-4bfd-11e1-1586-001143e3f55c>

POLÁK, Karel. Sládkovo místo v české literatuře. *Česká literatura*. 1957, roč. 5, č. 2, s. 161–180. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=CesLit/5.1957>.

J. P. [POSPÍŠIL, Jaroslav]. Doslov vydavatele. *Obzor*. 1855. Dostupné také z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.30000093628455;view=1up;seq=5>.

PRAŽÁK, Albert. Přípravy k Schulzově, Hálkově a Nerudově »Poesii světové«. *Listy filologické / Folia Philologica*. 1912, roč. 39, s. 261–268. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:0615da13-4bfd-11e1-8339-001143e3f55/c?page=uuid:0615da14-4bfd-11e1-8339-001143e3f55c>

RODR, Tomáš. *The Czech Translations of Alfred Lord Tennyson and John Keats* [online]. Brno, 2006 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vnkyz>. Bakalářská práce (neobhájená). Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

SOUKUPOVÁ, Věra. *Jaroslav Čermák*. Praha: Odeon, 1981. Malá galerie svazek 23.

SRBOVÁ, Tereza. *Angloamerická literatura v českých kulturních týdenících a čtrnáctidenících v letech 1900 až 1939* [online]. Olomouc, 2008 [cit. 2019–03–07]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xnpjhk?furl=%2Fid%2Fxnnpjhk;so=nx;lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta.

TENNYSON, Hallam. Preface. In: TENNYSON, Alfred a TENNYSON, Hallam, ed. *The Works of Tennyson*. New York: Macmillan, 1916. Dostupné také z: <https://archive.org/details/tennyson00tennworksofrich>.

TOLAROVÁ, Petra. *Alfred Tennyson - viktoriánský básník reflektovaný v královských idylách* [online]. Brno, 2007 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/yca1a>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta.

VANĚK, Václav. Komentář. In: VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Epické básně*. Praha: Nadační fond Česká knihnice, 2016. Česká knihnice (Host), str. 505–528. ISBN 978-80-7491-658-8.

VOSMANSKÁ, Jana. *Josef Václav Sládek a začátky české amerikanistiky* [online]. Praha, 2008. [cit. 2019-03-03] Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/17396>. Magisterská práce. Karlova univerzita. Filozofická fakulta.

PADEN, W. D. The Tennysons' *Poems by Two Brothers* (1827) Reconsidered. *The Library*. 1964, roč. 5-XIX, č. 1, s. 147–160

M. A. Š. [?]. Naše vyobrazení: Primus Sobotka. *Světobzor*. 1884, roč. 18, č. 33, s. 399. Dostupné také z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/18.1884/33/399.png>.